

Discussion Papers

Serie de
dezbateri publice
naționale

Ion TĂBĂRȚĂ
expert IDIS „Viitorul”

DECEMBRIE

2016

SISTEMELE EDUCATIONALE DE PE AMBELE MALURI ALE RÂULUI NISTRU: DIFERENȚE ȘI PUNCTE DE TANGENȚE

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

DISCUSSION PAPERS
SERIE DE DEZBATERI PUBLICE NAȚIONALE

**SISTEMELE EDUCAȚIONALE
DE PE AMBELE MALURI
ALE RÂULUI NISTRU:
DIFERENȚE ȘI PUNCTE DE TANGENȚE**

Autor:
Ion TĂBĂRȚĂ,
expert IDIS „Viitorul”

Decembrie 2016

Acest studiu a fost realizat cu sprijinul financiar al Black Sea Trust for Regional Cooperation, a Project of the German Marshall Fund.

Această publicație se distribuie gratuit. Toate drepturile sunt rezervate Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”. Atât publicația cât și fragmente din ea nu pot fi reproduse fără permisiunea IDIS „Viitorul”. Opiniile exprimate în acest material aparțin autorilor și nu reprezintă în mod necesar poziția sau opinia Black Sea Trust for Regional Cooperation, of the German Marshall Fund sau a partenerilor săi.

Poza de pe coperta: <https://www.eurocentres.com/en/language-school>

www.viitorul.org

Sumar

Sumar executiv	4
1. Sistemul educațional al Republicii Moldova.....	5
2. Sistemul educațional în regiunea transnistreană a Republicii Moldova	8
3. Școlile moldovenești cu predare în grafia latină din stânga Nistrului	10
4. Problema apostilării diplomelor	13
Concluzii și recomandări	15
Bibliografia selectivă.....	16

Sumar executiv

Sistemele educaționale de pe ambele maluri ale râului Nistru ale Republicii Moldova sunt descendente ale sistemului educațional sovietic. La momentul destrămării Uniunii Sovietice în RSSM funcționau următoarele acte normative ale legislației sovietice cu privire la sistemul educațional:

- Legea R.S.S. Moldovenești nr.324-IX din 24 decembrie 1975 cu privire la Învățământul public (Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S. Moldovenești, 1975, nr.12, art.140; 1980, nr.2, art.11; 1986, nr.7, art.66);
- art.3 al Ucazului Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești nr.1788-XI din 31 martie 1987 cu privire la operarea unor modificări în unele acte legislative ale R.S.S. Moldovenești (Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S. Moldovenești, 1987, nr.4, art.50).

După destrămarea Uniunii Sovietice, în dreapta și stânga Nistrului au fost adoptate acte legislative și normative care reglementează cele două sisteme educaționale – al Republicii Moldova și al așa-zisei Republici Moldovenești Nistrene (RMN). Evoluția celor două sisteme educaționale – după formă și esență – a avut traiectorii diferite.

În conformitate cu ultimele date, în regiunea transnistreană funcționează 156 școli generale cu un contingent de circa 44287 de elevi¹:

- în 108 școli cu instruirea în limba rusă învață 35659 elevi;
- în 32 de școli cu instruirea în limba moldovenească (română) în baza grafiei chirilice învață 4857 elevi
- în 12 școli cu instruirea în limbile moldovenească și rusă învață 3028 elevi;
- în 3 școli cu instruirea în limba ucraineană învață 518 elevi.
- în cele 8 școli care studiază în grafie latină învață mai bine de 1000 de elevi conform programelor de studii și curriculei naționale a Republicii Moldova. Instituțiile de învățământ sunt subordonate Ministerului Educației al Republicii Moldova și sunt asigurate în mod centralizat cu manuale, ghiduri și materiale didactice conform standardelor aprobate.

Scopul acestui studiu este nu de a analiza părțile bune sau proaste ale celor două sisteme educaționale de pe ambele maluri ale râului Nistru, ci de a scoate în evidență diferențele între ele și, totodată, de a găsi anumite puncte de tangență.

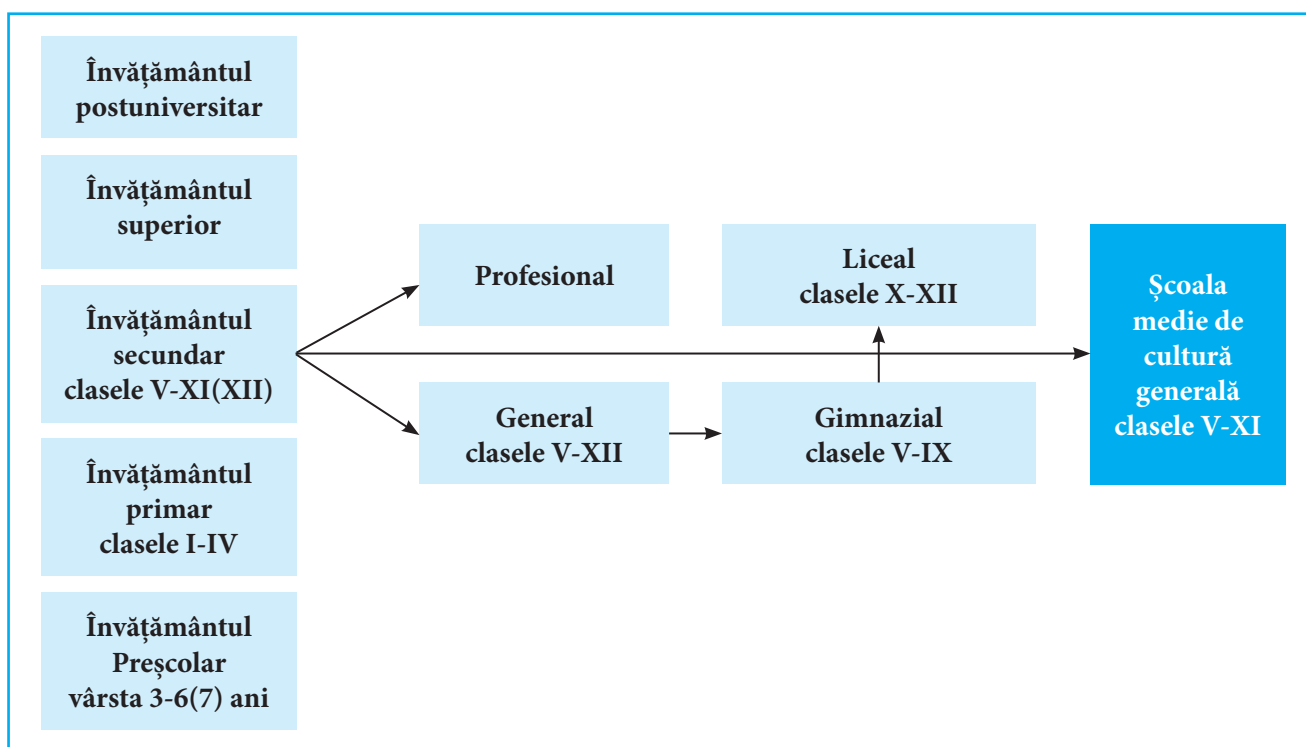
¹ Informație despre școlile moldovenești din regiunea transnistreană. 21.09.2016. / Biroul pentru reintegrare.

1. Sistemul educațional al Republicii Moldova

Odată cu obținerea independenței, Republica Moldova a inițiat mai multe reforme în domeniul educației. La 15 decembrie 1994, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat *Concepția dezvoltării învățământului*.² Pe baza concepției, la 21 iulie 1995, legislativul de la Chișinău a adoptat, în 1995, *Legea învățământului*,³ care a stabilit principiile și obiectivele educației, structura sistemului și modul de organizare a învățământului. În conformitate cu legea din iulie 1995, sistemul educațional al Republicii Moldova are următoarea structură:

învățământul preșcolar, primar, secundar, superior și postuniversitar. Este de remarcă, că chiar dacă învățământul secundar a fost divizat, după modelul românesc, în gimnazial (clasele V-IX) și liceal (clasele X-XII), paralel a funcționat și învățământul secundar rămas moștenire de la sistemul sovietic – școala medie generală (clasele V-XI). Școala medie generală a încetat să mai funcționeze odată cu aderarea Republicii Moldova la Procesul Bologna.

Figura nr.1. Structura sistemului educațional al Republicii Moldova

Sursa: Elaborată de autor, în conformitate cu *Legea învățământului a RMN din 21 iulie 1995*

Legea învățământului din anul 1995 a fost în vigoare până la finele anului 2014, fiind abrogată la 23 noiembrie 2014. În această perioadă legea a fost modificată de peste 40 de ori. În conformitate cu legea din 1995, a fost elaborat și adoptat, în anul 1999, *Programul de stat de dezvoltare a învățământului*, substituit de guvern,

² HOTĂRÂRE Nr.337 din 15.12.1994 cu privire la *Concepția dezvoltării învățământului în Republica Moldova și la formarea Consiliului coordonator pentru desfășurarea reformei învățământului*. / <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=308844>

³ LEGE Nr.547 din 21.07.1995 învățământului. / <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=311684>

la 16 august 2005, prin *Programul de modernizare a sistemului educațional*.⁴

Mai mulți experți au evaluat cadrul normativ-juridic al sistemului educațional moldovenesc, în perioadă 1995-2014, ca fiind unul instabil și incoerent.⁵ Argumentele experților fiind următoarele:

- modificările dese operate la legea învățământului din 21 iulie 1995;
- multe din prevederile fundamentale ale concepției din 1994 și legii din 1995 nu au fost transpuse în viață;
- lipsa unei viziuni clare asupra misiunii, obiectivelor și a modului de funcționare a sistemului educațional în condițiile unei societăți democratice, intervenția factorilor de ordin politic și constrângerile de ordin financiar.

La 19 mai anul 2005, Republica Moldova a decis să-și racordeze sistemul educațional la circuitul educațional european – sistemul Bologna. Începând cu anul universitar 2005-2006, admiterea la studii este efectuată în conformitate cu noul Nomenclator al domeniilor de formare profesională/specializări și noul mod de organizare a învățământului superior pe cicluri, respectiv, Ciclul I – Licență, cu durata de 3-4 ani, ce corespunde unui număr de 180/240 de credite transferabile, și Ciclul II – Masterat, cu durata 1,5-2 ani, ceea ce corespunde unui număr de 90/120 de credite transferabile. Prin aderarea Republicii Moldova la Procesul Bologna, s-a dorit conectarea la sistemul universitar european, care pune un accent mare pe autonomia universitară și mobilitatea studenților.

Tabelul 1. Structura învățământului superior conform prevederilor Procesului Bologna și tipul de diplomă obținută la absolvire

Învățământ superior	Postuniversitar	Ciclu		Diploma obținută	
		Postdoctorat	→	Doctor habilitat	
		↑			
			Ciclu III	→	Doctor în științe
			Doctorat (3 ani)		<i>Piața muncii</i>
			↑		
	Universitar	Ciclu II	→	Master	
		Masterat (1-2 ani)		<i>Piața muncii</i>	
↑					
		Ciclu I	→	Diplomă de licență	
		Licențiat (3-4-5 ani)			
		↑			
		Liceu, Colegiu, Școala profesională (nu mai puțin de 12 ani)			

Sursa: Daniela Secrieru *Integrarea sistemului educațional din Republica Moldova în spațiul european*. – Chișinău, 2007, p.4.

Participarea Republicii Moldova la Procesul Bologna presupune implementarea în sistemul educațional moldovenesc a sistemului educațional de credite transferabile (ECTS). Odată cu aderarea Republicii Moldova la Procesul Bologna s-a dorit de a pune capăt următoarelor curențe din învățământul superior:

⁴ HOTĂRÎRE Nr. 863 din 16.08.2005 cu privire la aprobarea Programului de modernizare a sistemului educațional în Republica Moldova. / <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=327494>

⁵ Thomas Otter, Arcadie Barbaroșie, Anatol Gremalschi *Educația și dezvoltarea umană: provocări curente și de perspectivă*. Document de politici. PNUD Moldova. – Chișinău, 2010, p.48-65.

- lipsa unei educații sistematizate în învățământul superior;
- abundența instituțiilor de învățământ superior în Republica Moldova;
- finanțarea insuficientă a învățământului superior.

Aderarea Republicii Moldova la Procesul Bologna presupunea și elaborarea unui nou Cod al Educației. Discuțiile privind noul Cod al Educației au fost lansate în anul 2005. După lungi controverse, la 24 octombrie 2014, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat noul Cod al Educației.⁶ În conformitate cu art.12 al Codului Educației, Structura sistemului de învățământ este următoarea:

a) **nivelul 0** – educația timpurie:

- educația antepreșcolară;
- învățământul preșcolar;

b) **nivelul 1** – învățământul primar;

c) **nivelul 2** – învățământul secundar, ciclul I: învățământul gimnazial;

d) **nivelul 3:**

- învățământul secundar, ciclul II: învățământul liceal;
- învățământul profesional tehnic secundar;

e) **nivelul 4** – învățământul profesional tehnic postsecundar;

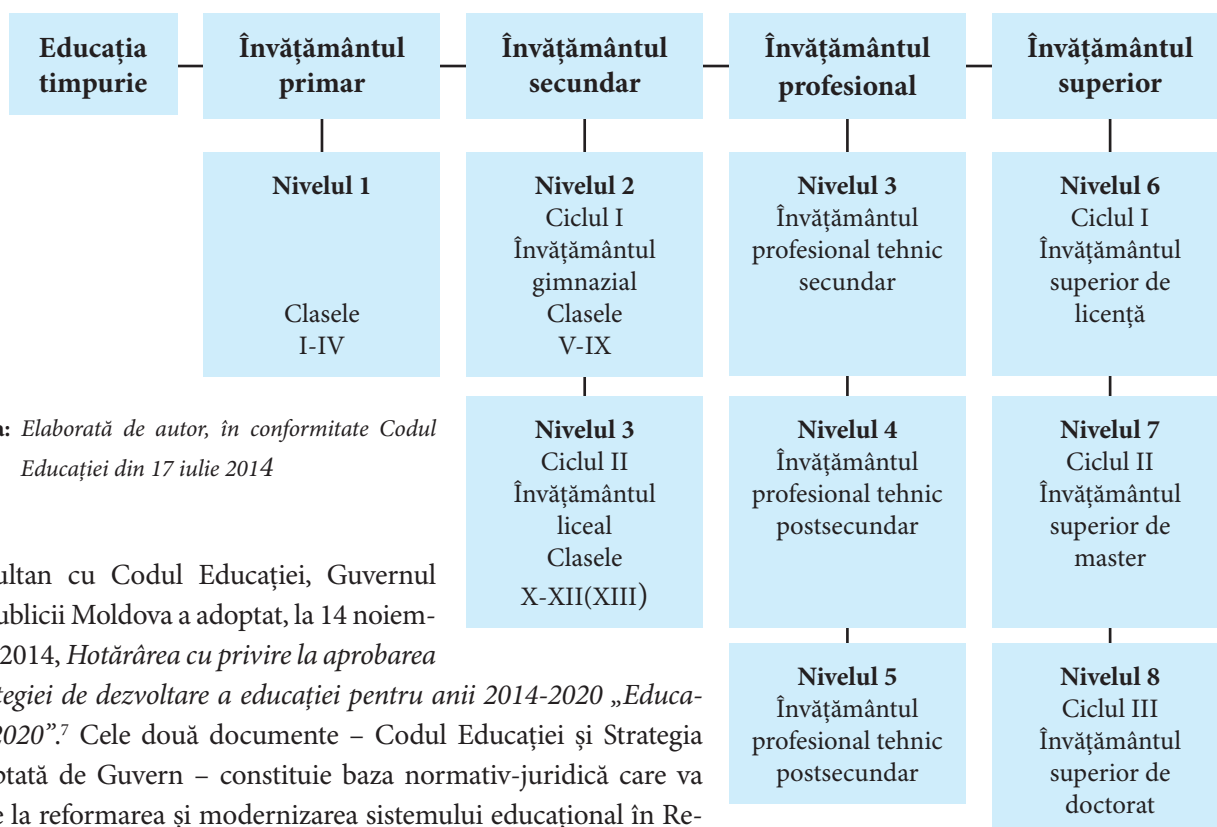
f) **nivelul 5** – învățământul profesional tehnic postsecundar nonterțiar;

g) **nivelul 6** – învățământul superior, ciclul I: învățământ superior de licență;

h) **nivelul 7** – învățământul superior, ciclul II: învățământ superior de master;

i) **nivelul 8** – învățământul superior, ciclul III: învățământ superior de doctorat.

Figura nr. 2. Structura sistemului educațional al Republicii Moldova

Sursa: Elaborată de autor, în conformitate Codul Educației din 17 iulie 2014

Simultan cu Codul Educației, Guvernul Republicii Moldova a adoptat, la 14 noiembrie 2014, *Hotărârea cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”*.⁷ Cele două documente – Codul Educației și Strategia adoptată de Guvern – constituie baza normativ-juridică care va duce la reformarea și modernizarea sistemului educațional în Republica Moldova, având model de orientare spațiul european al educației.

⁶ Cod Nr.152 din 17.07.2014 Codul Educației al Republicii Moldova. / <http://lex.justice.md/md/355156/>

⁷ Hotărâre Nr.944 din 14.11.2014 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”. / <http://lex.justice.md/md/355156/>

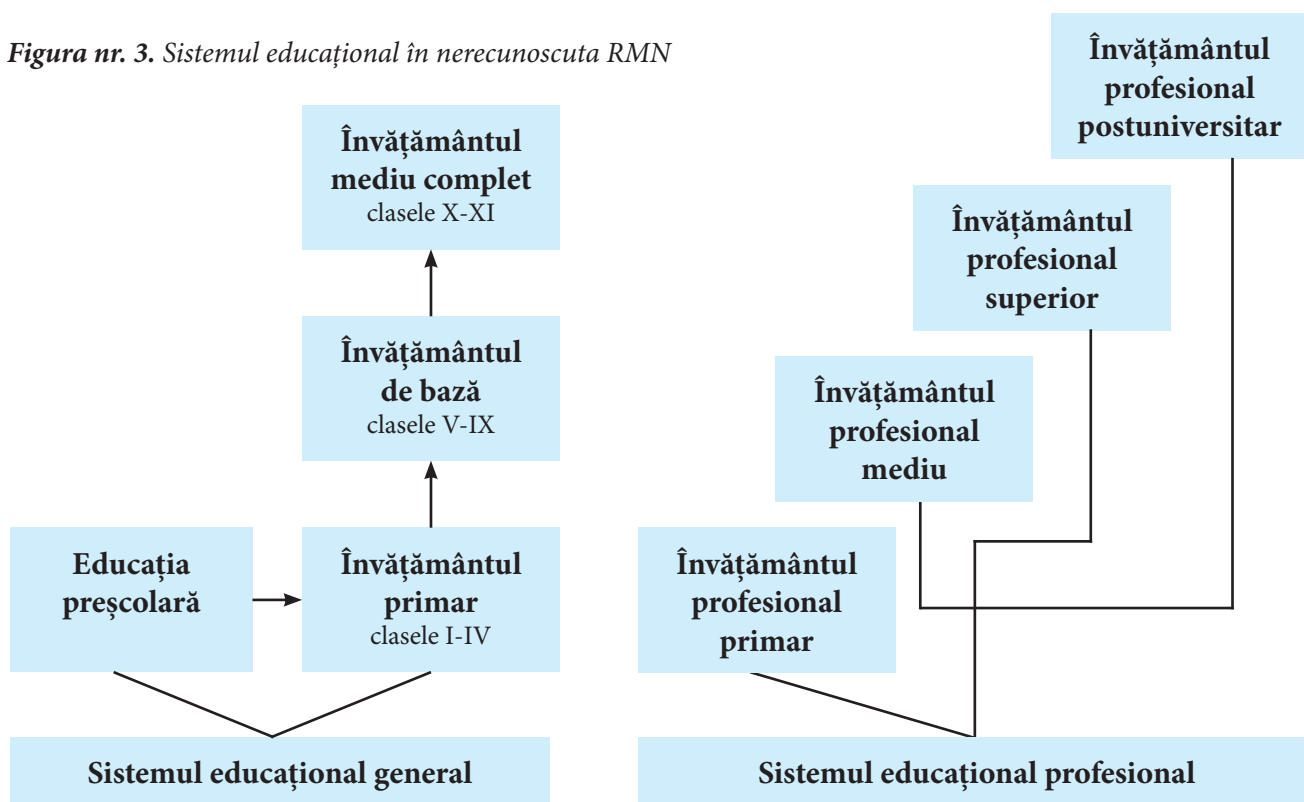
2. Sistemul educațional în regiunea transnistreană a Republicii Moldova

După destrămarea Uniunii Sovietice, cadrul „legislativ-normativ” în regiunea transnistreană a parcurs două etape: 1) legea din 1994, prin care în așa-numita republică moldovenească nistreană se încerca de a păstra sistemul educațional sovietic; 2) legea din 2003, prin care se preiau standardele din sistemul de educație din Federația Rusă.

La 19 aprilie 1994, în regiunea transnistreană a fost adoptată *Legea RMN „Cu privire la învățământ”*,⁸ care

în 2002 a fost abrogată. În conformitate cu legea din 1994, programele educaționale din regiune sunt împărțite în două părți: educație generală și profesionale. Sistemul educațional general este divizat în preșcolar și învățământul general (școlar). Școala este realizată în trei trepte: primar, de bază și medie completă. Învățământul profesional se împarte în primar, mediu, superior și postuniversitar. Prin legea din 1994, în regiunea transnistreană, s-a păstrat/conservat, în linii mari, sistemul educațional sovietic.

Figura nr. 3. Sistemul educațional în nerecunoscuta RMN

Sursa: Elaborat de autor, în conformitate cu legile privind învățământul din 1994 și din 2003

Odată cu adoptarea în regiunea transnistreană, la 27 iunie 2003, a unei noi legi privind educația,⁹ în sistemul educațional din stânga Nistrului este implementat în mod consecvent și metodic cadrul legislativ-educa-

țional al Federației Ruse. Cu toate că este păstrat în continuare scheletul structural-educațional în conformitate cu vechea lege, organizarea procesului învățământului în regiunea transnistreană se conduce după

⁸ ВАА об Образовании. Закон. Президент Приднестровской Молдавской Республики. 19 апреля 1994 г. СЗМР 94-2. / <http://zakon-pmr.com/DetailDoc.aspx?document=36262>

⁹ Закон Приднестровской Молдавской Республики от 27 июня 2003 года № 294-3-III «Об образовании». / <http://pravo.pmr-online.com/View.aspx?id=dL3JxKI2U1%2FRCbLqjv46vw%3D%3D>

cel din Federația Rusă. În regiunea transnistreană, principiile educaționale pe care se întemeiază politica în domeniul învățământului sunt aceleași ca și cele ale

politicii de stat în educație a Federației Ruse, formularea acestora fiind preluată, practic, fără schimbări ale legislației rusești.

Tabelul 2. Structura comparativa a cuprinsului Legii învățământului în regiunea transnistreană și Fed. Rusă

Legea RMN „Cu privire la învățământ” (redacția 30 iulie 2009)	Legea Federației Ruse „Cu privire la învățământ” (redacția 24 aprilie 2008)
Capitolul 1. Dispoziții generale (Articolele 2-8)	Capitolul I. Dispoziții generale (Articolele 1-7)
Capitolul 2. Funcționarea sistemului de învățământ (Articolele 9-27)	Capitolul II. Sistemul de învățământ (Articolele 8-27)
Capitolul 3. Conducerea sistemului de învățământ (Articolele 28-37)	Capitolul III. Conducerea sistemului de învățământ (Articolele 28-38)
Capitolul 4. Economica sistemului de învățământ (Articolele 38-48)	Capitolul IV. Economica sistemului de învățământ (Articolele 39-49)
Capitolul 5. Garanțiile sociale de realizare a drepturilor cetățenilor la învățatură (Articolele 49-55)	Capitolul V. Garanțiile sociale de realizare a drepturilor cetățenilor la învățatură (Articolele 50-56)
Capitolul 6. Activitatea internațională în domeniul învățământului (Articolele 56-58)	Capitolul VI. Activitatea internațională în domeniul învățământului (Articolele 57-58)

Sursa: Ștefan Tiron *Învățământul în regiunea transnistreană a Republicii Moldova*. – Chișinău, 2009, p.4.

„Legea din 27 iunie 2003” cu privire la învățământ a cunoscut mai multe modificări și completări. Ultima modificare a legii din 2003 a fost efectuată recent, la 30 noiembrie 2016.¹⁰ În anul 2016, autoritățile transnistrene au elaborat un proiect „cu privire la învățământ”, care a fost trimis spre dezbatere Sovietului Suprem al regiunii.¹¹

Cu toate că autoritățile nerecunoscute ale Transnistriei sunt orientate excesiv spre integrarea în spațiul științifico-educational al Federației Ruse, adoptând standardele educaționale de stat rusești, Tiraspolul a acceptat anumite criterii ale Procesului Bologna. Acest fapt s-a realizat în baza poziției Rusiei față de sistemul european universitar. În Federația Rusă nu există încă o atitudine clar definită față de Procesul Bologna, experții ruși apreciind că sistemul european de credite

transferabile (ECTS) poartă un caracter fragmentar. Procesul Bologna fost introdus în Federația Rusă în mod experimental, în anul 2003, în câteva instituții de învățământ superior.

Asemănător stau lucrurile și în regiunea transnistreană. Experimentele făcute în regiune în instituțiile superioare au provocat anumite aprecieri contradictorii al participării lor la Procesul Bologna. „Implementarea procesului Bologna în regiunea transnistreană întâmpină foarte mult dificultăți. Din păcate, nu au fost create instituțiile necesare pentru implementarea Sistemului de Bologna. În forma actuală, acesta este lipsit de flexibilitate, implementarea acestuia fiind mai facilă în științele tehnice, însă practic inaplicabilă în domeniul științelor umanitare”, este de părere un expert în domeniul educației din or. Camenca.¹²

¹⁰ Распоряжение Президента ПМР № 523рп «О проекте закона Приднестровской Молдавской Республики «О внесении дополнения в Закон Приднестровской Молдавской Республики «Об образовании» ...» / <http://president.gospmr.ru/ru/news/rasporyazhenie-prezidenta-pmr-no-523rp-o-proekte-zakona-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-o>

¹¹ Правительство Приднестровской Молдавской Республики. Распоряжение. О проекте закона Приднестровской Молдавской Республики «Об образовании». Проект. / http://www.minpros.info/files/obrazovanie/proect_ob_obrazovanii.pdf

¹² Educația, punte de legătură între cele două maluri ale Nistrului. / <http://viitorul.org/newsview.php?l=ro&idc=132&id=5361&t=/STI-RI-I-EVENIMENTE-IDIS/Educatia-punte-de-legatura-intre-cele-doua-maluri-ale-Nistrului>

3. Școlile moldovenești cu predare în grafia latină din stânga Nistrului

Primele școli moldovenești (românești) în regiunea transnistreană au fost fondate în 1918. În baza hotărârii Congresului corpului didactic din Tiraspol din 27 mai 1918, s-a decis fondarea a 25 de școli moldovenești. Tot atunci, pe lângă Asociația corpului didactic, urma să fie organizată Secția Națională Moldovenească. După crearea, la 12 octombrie 1924, a RASS Moldovenească în cadrul RSS Ucrainene, în regiunea transnistreană au fost deschise mai multe școli moldovenești. Limba moldovenească predată în școlile moldovenești din regiunea transnistreană a avut la bază graiul uzual al moldovenilor transnistreni, grafia scrisului fiind cea chirilică. Ulterior, limba moldovenească în baza grafiei chirilice a funcționat și în RSS Moldovenească.

La 31 august 1989, Sovietul Suprem al RSS Moldovenești a decis ca grafia uzuală a limbii moldovenești/române să fie cea latină, decizie intrată în vigoare în școli începând cu data de 1 septembrie 1989. În perioada anilor 1990-1992, înainte de declanșarea conflictului militar de pe Nistru, în toate școlile moldovenești de pe malul stâng al Nistrului procesul de studii se desfășura conform programelor unice ale Ministerului Educației și Tineretului al Republicii Moldova, în baza grafiei latine.

După războiul de la Nistru, din perioada 2 martie-21 iulie 1992, 7 localități ale regiunii (5 orașe și 2 sate) și-au păstrat dreptul ca în școli limba predată să fie cea română în baza grafiei latine. Este vorba despre 8 școli: Liceul Teoretic „Lucian Blaga” din or. Tiraspol, Liceul Teoretic „Alexandru cel Bun” din or. Tighina, Liceul Teoretic „Evrica” din or. Râbnița, Liceul Teoretic „Ștefan cel Mare și Sfânt” din or. Grigoriopol, Liceul Teoretic „Mihai Eminescu” din or. Dubăsari, gimnaziul-internat pentru copii orfani din or. Tighina, gimnaziile din satele Corjova și Roghi, raionul Dubăsari. În toate aceste 8 școli se activează în baza Curriculumului Ministerului Educației de la Chișinău.

La 18 august 1994, autoritățile nerecunoscute ale regiunii transnistrene au interzis utilizarea alfabetului latin în școli. Printr-o decizie din 21 mai 1999, autoritățile regionale au ordonat ca toate școlile ce aparțin „statelor străine” și care funcționează pe teritoriul „său” să se înregistreze la autoritățile transnistrene, în caz contrar riscând să nu fie recunoscute și lipsite de drepturile sale. Cele 8 școli moldovenești din stânga Nistrului sunt numite de către autoritățile transnistrene „școli nestatale”.

Pe parcursul celor peste douăzeci de ani de activitate, aceste școli s-au ciocnit cu foarte multe restricții și piedici din parte autorităților nerecunoscute din regiunea transnistreană. Regimul de la Tiraspol a continuat de-a lungul anilor să întreprindă diverse măsuri, care au agravat și mai mult situația, în special în învățământul în limba moldovenească, insistând asupra faptului ca toate școlile moldovenești din regiune să utilizeze în procesul de instruire a copiilor doar alfabetul chirilic.

În pofida măsurilor luate de autoritățile separatiste de la Tiraspol pentru a impune studierea așa-zisei limbii moldovenești în baza alfabetului chirilic, profesorii, părinții și copiii de la cele opt școli au reușit să-și apere dreptul de a alege limba și grafia în care să studieze. Poziția lor este că alfabetul chirilic este impropriu și dezavantajos pentru elevii de la școlile moldovenești din regiunea transnistreană, care, studiind în baza unei grafii artificiale limbii moldovenești, sunt privați de posibilitatea de a-și continua studiile, devin mai puțin competitivi în concursurile pentru continuarea studiilor la instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova și din străinătate.

Anul 2004 a fost unul critic pentru cele 8 școli moldovenești din regiunea transnistreană. La 28 ianuarie 2004, așa-numitul „Soviet Suprem” al Transnis-

trierii a adoptat o hotărâre, potrivit căreia la începutul noului an de studii 2004-2005 în această regiune nu mai trebuiau să existe școli de cultură generală care nu se subordonează „legislației transnistrene”, ceea ce însemna, de fapt, că activitatea școlilor moldovenești, care nu se vor subordona pretenției „legislației transnistrene” și în care procesul de studii se va desfășura conform programelor și manualelor Ministerului Educației și Tineretului al Republicii Moldova, va fi interzisă.

Pretext pentru închidere a fost că cele 8 școli nu au fost înregistrate de către administrațiile locale (transnistrene). La 14 iulie 2004, sediile liceelor teoretice „Lucian Blaga” din Tiraspol, „Evricea” din Rîbnița și școala-internat pentru copiii orfani din Bender au fost luate cu asalt, au fost devastate și asediate mai bine de o lună de zile de către miliția transnistreană. După închiderea Liceului „Lucian Blaga” din Tiraspol, autoritățile transnistrene, în pofida protestelor părinților, pedagogilor, elevilor, precum și a comunității internaționale, au închis și celelalte școli cu predare în limba moldovenească în baza grafiei latine. Acest „episod” în activitatea celor 8 instituții de învățământ este cunoscut opiniei publice internaționale drept „criza școlilor din Transnistria”.

Actul din 15 iulie 2004 al miliției și al trupelor speciale transnistrene de a ocupa cu forța localul școlii nr. 20 („Lucian Blaga”) din Tiraspol a fost catalogat de către Înaltului Comisar al OSCE pentru minorități naționale, Rolf Ekeus, „epurare lingvistică” a autorităților nerecunoscute transnistrene fata de școlile moldovenești cu predare în limba română pe baza grafiei latine din regiunea transnistreană. Înaltul Comisar al OSCE a declarat următoarele: „*Inchiderea forțată a unei școli moldovenești, care are loc astăzi la Tiraspol, nu este nimic altceva decât o epurare lingvistică*”.¹³

Liderii separatiști de la Tiraspol au ignorat nenumăratele apeluri ale guvernului Republicii Moldova, ale OSCE, UE, Consiliului European, ale întregii comunități internaționale de a redeschide școlile. Drept

răspuns, la 21 iulie, Chișinăul a anunțat că se retrage din procesul de negocieri și a cerut implicarea SUA și a UE în soluționarea conflictului.

În perioada februarie-iulie 2005, reprezentanți ai Ministerului Învățământului de la Chișinău și ai autorităților separatiste de la Tiraspol s-au întâlnit de 9 ori pentru a conveni asupra statutului școlilor cu predare în limba română din Transnistria. Întâlnirile au fost găzduite de către Misiunea OSCE în Moldova, la care au mai participat și reprezentanți ai ambasadelor Federației Ruse și Ucrainei „în calitatea lor de mediatori”. În urma celor 9 întâlniri, reprezentanții așa-zisei RMN s-au lăsat convinși să înregistreze permanent liceele teoretice „Lucian Blaga” (Tiraspol), „Evricea” (Rîbnița) și „Alexandru cel Bun” (Tighina), precum și gimnaziul din Corjevo. Înregistrarea instituțiilor date a avut loc la 1 iulie 2005.

Aplanarea „crizei școlilor” din vara anului 2004 a decurs lent și cu complicații. Elevii liceelor sechestrare de milițienii transnistreni s-au întors în sălile lor de clasă după mai multe săptămâni. Inițial, ei au trebuit să fie înscriși la școlile cu predare în limba română din localitățile vecine. Astfel, cei peste 550 elevi ai liceului „Lucian Blaga” din Tiraspol au început anul școlar 2004-2005 în liceele românești din Tighina, Copanca și Varnița, iar o parte din elevii liceului „Evricea” din Rîbnița – la liceul din Rezina. La 2 noiembrie 2004, la liceul din satul Varnița își făceau studiile 215 copii de la liceul „Lucian Blaga” din Tiraspol, la liceul „Alexandru cel Bun” din Tighina – 198, iar ceilalți mergeau la școala medie din satul Copanca. La liceul din satul Copanca profesorii și elevii se deplasau zilnic cu un autocar oferit de Consiliul raional Căușeni.¹⁴

Drepturile copiilor din cele 8 școli din regiunea transnistreană cu limba română de instruire în baza grafiei latine sunt încălcate sistematic și cu premeditare.¹⁵ Aceste școli se confruntă cu dificultăți serioase în organizarea procesului instructiv-educativ din cauza lipsei acute a încăperilor pentru desfășurarea orelor, sălilor sportive, laboratoarelor, cantinelor.

¹³ Linguistic cleansing underway in Transdnistria. – Press release of OSCE High Commissioner on National Minorities, The Hague/Chisinau, 15 July 2004.

¹⁴ Mihai Grecu, Anatol Țăranu *Politica de epurare lingvistică în Transnistria*. – Chișinău, 2005, p.38-39.

¹⁵ Biroul pentru Reintegrare

În unele școli, din cauza insuficienței sălilor de clasă, copiii învață în trei schimburi, în localuri improprii, școlile sunt adeseori debrășate de la sursele de energie electrică și termică, de la rețelele de alimentare cu apă. Cu toate acestea, autoritățile locale încasează de la aceste școli plăți exagerate pentru arenda încăperilor, serviciile comunale, pe de o parte, iar, pe de altă parte, nu participă la finanțarea lor, a lucrărilor de reparații efectuate acolo, manualele, literatura didactică, utilajele și alt inventar, aduse pentru asigurarea activității acestor școli, sunt supuse taxelor vamale.

Problema școlilor moldovenești din regiunea transnistreană care studiază în grafie latină, constituie unul dintre subiectele prezente pe agenda tuturor formatelor de negocieri – în cadrul grupurilor de

lucru pentru educație, negocierilor reprezentanților politici pentru reglementarea transnistreană din partea Chișinăului și Tiraspolului, precum și în formatul „5+2”. Pe rolul Curții Europene a Drepturilor Omului se află trei cauze contra Moldovei și Rusiei, în baza cererilor depuse de către grupuri de părinți, elevi și profesori de la Liceele Teoretice „Alexandru cel Bun” din Bender, „Evricea” din Râbnița și „Ștefan cel Mare și Sfânt” din Grigoriopol.¹⁶ Reclamanții au invocat imposibilitatea folosirii clădirilor de pe adresele la care se aflau și că ei au fost intimidați de către regimul RMN, deoarece au ales să folosească grafia latină. Ei s-au plâns de asemenea că copiii lor au fost obligați să studieze într-o limbă artificial creată de autoritățile sovietice – limba moldovenească.

¹⁶ Decizie cu privire la admisibilitatea Cererilor nr. 43370/04, 8252/05 și 18454/06 depuse de Alexei CATAN și Alții împotriva Moldovei și Rusiei.

4. Problema apostilării diplomelor

La 2-3 iunie 2016, la Berlin, s-a întrunit formatul de negocieri „5+2” pentru soluționarea conflictului transnistrean. Întâlnirea s-a rezultat cu semnarea Protocolului de la Berlin.¹⁷ Primul punct al acestui protocol se referă la apostilarea diplomelor emise în regiunea transnistreană: „*Cu privire la apostilarea diplomelor emise în Transnistria, părțile au convenit să continue lucrul bazându-se pe recomandările experților europeni din anul 2014*”.

Subiectul diplomelor, pe lângă alte subiecte discutate între părți la Berlin, a provocat mai multe controverse în societatea moldovenească și în rândurile experților, mulți dintre care au opinat că la Berlin Chișinăul a pierdut o bătălie în cadrul formatului de negocieri „5+2” din cauza că „*în mare parte s-a discutat în baza propunerilor pe care le-a făcut Federația Rusă câteva luni în urmă*”.¹⁸

Esența subiectului cu privire la diplome discutat la Berlin se referă doar la apostilarea diplomelor emise de instituțiile emise de către autoritățile nerecunoscute ale RMN, nu și acceptarea recunoașterii totală a acestor diplome. Subiectul diplomelor s-a discutat și anterior, în anul 2014, la Chișinău. În conformitate cu Protocolul semnat la Berlin, autoritățile moldovenești ar urma să confirme că instituțiile care au eliberat diplomele într-adevăr există în regiunea transnistreană. Recunoaștere sau nerecunoaștere acestor diplome va depinde de instituțiile de peste hotare unde ele vor fi prezentate.

Anterior întrunirii de la Berlin, subiectul apostilării diplomelor a fost discutat de către Grupul de lucru pentru educație¹⁹. La 20 mai 2016, în incinta Misiunii OSCE din Tiraspol, a avut loc întrunirea Grupului de

lucru pentru educație.²⁰ La această întrunire au participat și reprezentanții politici în procesul de negocieri pentru reglementarea transnistreană din partea Chișinăului și a Tiraspolului, precum și reprezentanții formatului de negocieri „5+2”. Pe agendă întrunirii a figurat și subiectul privind apostilarea actelor de studii, eliberate începând cu anul 1992 de instituțiile de învățământ din localitățile de est ale Republicii Moldova. De asemenea, s-a discutat proiectul de diplomă, propus de Tiraspol, au fost formulate propuneri de natură să conducă la realizarea consensului asupra variantei finale a modelului neutru de diplomă, ținându-se cont și de recomandările experților europeni.

Discuțiile privind subiectul apostilării diplomelor au fost continuate de către Grupul de lucru pentru educație în incinta Misiunii OSCE din Chișinău, la 23 mai 2016. La ședință au participat reprezentanții politici în procesul de negocieri pentru reglementarea transnistreană din partea Chișinăului și Tiraspolului, precum și reprezentanții formatului de negocieri „5+2”. Discuțiile s-au purtat asupra identificării și aprobării mecanismului de apostilare a diplomelor de studii eliberate de Universitatea Taras Shevchenko din Tiraspol. Cele mai multe controverse au fost provocate de cuvântul „stat” în denumirea acestei instituții din regiunea transnistreană.

Spre deosebire de alte puncte ale Protocolului de la Berlin, guvernul de la Chișinău, privind subiectul apostilării diplomelor, este gata să manifeste mai multă flexibilitate. „*Noi trebuie să avem grijă de copiii din stânga Nistrului, pentru ca ei să-și poată continua studiile în străinătate. Este vorba despre o diplomă neutră, care va fi apostilată de Moldova și cu care tinerii își vor putea continua studiile în Europa. Deocamdată nu am ajuns la un numitor comun, dar suntem în proces*”, a declarat referitor la acest subiect prim-ministrul guvernului Republicii Moldova, Pavel Filip.²¹ Chișinăul

¹⁷ Протокол официального заседания Постоянного совещания по политическим вопросам в рамках переговорного процесса по приднестровскому урегулированию. 2-3 июня, Берлин. / <http://mid.gospmr.org/sites/default/files/styles/origi/public/image/2016/06/1-0001.jpg?itok=pb4J6BkW>

¹⁸ Carpov: Chișinăul trebuie să învețe lecția pe care a primit-o la Berlin. / <http://www.lact.ro/2016/06/23/carpov-chisinaul-trebuie-sa-invete-lectia-pe-care-a-primit-o-la-berlin/>

¹⁹ Biroul pentru Reintegrare

²⁰ Diplomele transnistrene ar putea fi recunoscute. / <http://m.noi.md/md/news/88602>

²¹ Biroul pentru Reintegrare

și Tiraspolul nu se pot înțelege asupra cuvântului „de stat” existent în diplomele eliberate de către Universitatea Taras Shevchenko din Tiraspol, autoritățile moldovenești pronunțându-se categoric împotriva acestui lucru.

La 27 septembrie 2016, în incinta Misiunii OSCE din Bender, Grupul de lucru pentru educație a abordat problemele cu care se confruntă cele 8 școli moldovenești din regiunea transnistreană care studiază în grafie latină, inclusiv despre condițiile de încheiere a contractelor de arendă, tarifele la serviciile comunale, impozitarea colaboratorilor, transportarea materialelor didactice și a manualelor. De asemenea, a fost abordată și problema apostilării actelor de studii emise în regiunea transnistreană, dar și participarea elevilor de la celelalte școli din regiune la olimpiadele organizate de Ministerul Educației.²²

La întâlnirea din 27 septembrie 2016, partea transnistreană a insistat pe problemele legate de învățământ. Reprezentantul Tiraspolului la aceste negocieri, Vitali Ignatiev, a declarat că „*Din păcate, partea moldovenească nu a fost de acord să discutăm acest subiect umanitar*”. Chișinăul prin viceprim-ministrul pentru

Reintegrare, Gheorghe Balan, a declarat că „*am discutat subiectul școlilor cu predare în grafie latină din stânga Nistrului și dificultățile cu care se confruntă în cadrul activității lor. Am făcut presiuni ca să evite presiunile asupra profesorilor și elevilor din aceste școli și să nu se pună obstacole la implementarea anumitor proiecte internaționale în aceste școli. La moment, este suspendată renovarea sălii de sport la Liceul din Râbnita pe banii UE și Națiunilor Unite*”.²³

În anul 2016, discuțiile privind reglementarea diferendului transnistrean legate de domeniul educației a generat anumite așteptări despre unele posibile înțelegeri între cele două părți. Totuși, este evident că părțile abordează și înțeleg acest subiect în mod diferit. Tiraspolul este interesat doar de obținerea din partea Chișinăului a apostilării diplomelor emise de instituțiile din nerecunoscuta RMN. La rândul său, Chișinăul abordează subiectul apostilării diplomelor mai larg, legându-l de situația școlilor moldovenești din regiunea transnistreană. Autoritățile Republicii Moldova doresc să obțină garanții de la autoritățile nerecunoscute ale RMN că drepturile copiilor care învață în cele 8 moldovenești cu predare în grafia latină nu vor mai fi încălcate și îngrădite.

²² Biroul pentru Reintegrare

²³ Tiraspolul vrea cedări de la Chișinău, dar își antrenează armata pe Nistru. / <http://www.deschide.md/ro/stiri/politic/1828/Tiraspolul-vrea-ced%C4%83ri-de-la-Chi%C8%99in%C4%83u-dar-%C3%AE%C8%99i-antreneaz%C4%83-armata-pe-Nistru.htm>

Concluzii și recomandări

Sistemul educațional al Republicii Moldova și cel din regiunea transnistreană al nerecunoscutei RMN au pornit în construcția lor din același sistem educațional – cel sovietic. Traectoria evoluției celor două sisteme educaționale – al Republicii Moldova și al nerecunoscutei RMN – a fost una substanțial diferită. În edificarea sistemului său educațional, Chișinăul a preferat să meargă, cu sincope și curențe, pe calea edificării unui învățământ de tip european. În regiunea transnistreană evoluția sistemului educațional a trecut prin două etape. La prima, cea a anilor '90, s-a mers pe conservarea sistemului educațional de tip sovietic. În etapa a doua, începând cu 2003, s-a trecut la preluarea masivă, chiar mecanică, a sistemului educațional din Federația Rusă.

Participarea autorităților nerecunoscute ale RMN la Procesul Bologna, după modelul rusesc, este principalul punct de tangență existent între cele două sisteme de educație de pe ambele maluri ale râului Nistru. Aderarea regiunii transnistrene la sistemul european de educație ar putea servi drept factor de apropiere între cele două maluri ale râului Nistru-

lui în domeniul legat de învățământ, similar cu modelul participării regiunii transnistrene la Zona de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. Desigur, standardele europene urmează să fie implementate în regiunea transnistreană via Chișinău. În unele domenii, cum ar fi științele exacte sau medicina, nu ar trebuie să fie nici un fel de animozități dintre Chișinău și Tiraspol, cele mai multe dificultăți existând în problemele legate de istorie și cele de ordin lingvistic.

Un subiect aparte, sensibil, îl reprezintă problemele legate de funcționarea celor 8 școli moldovenești cu predare în grafia latină din stânga Nistrului. Pe lângă aspectele legate de educație, problema celor 8 școli reprezintă și un subiect umanitar, cu grave încălcări ale dreptului omului. Autoritățile moldovenești ar trebuie să facă tot posibilul în comunicarea cu autoritățile nerecunoscute de la Tiraspol pentru a nu îngreși dreptul fundamental – de a alege modelul de educație - al copiilor din regiunea transnistreană.

Bibliografia selectivă

a) Articole și monografii

1. Bârdan Veaceslav *Explorarea beneficiilor și oportunităților Procesului de la Bologna pentru promovarea proiectelor comune în domeniul educației între ambele maluri ale Nistrului*. – Chișinău, 2013.
2. Bucos Tatiana *Cadrul normativ-juridic de funcționare a sistemului educațional din Republica Moldova, abordat prin prisma potențialului economic*. // Revista/Journal „ECONOMICA” nr. 1 (83) 2013.
3. Călugăreanu Vitalie *Drepturile omului în regiunea transnistreană a Moldovei. Opinia jurnalistului*. – Chișinău, 2014.
4. Ciurea Corneliu, Berbeca Veaceslav, Lipcean Sergiu, Gurin Marin *Sistemul de învățământ superior din Republica Moldova în contextul Procesului Bologna: 2005-2011*. – Chișinău, 2012.
5. *Educația în Republica Moldova. Publicație statistică 2011/2012*. – Chișinău, 2012.
6. Grecu Mihai, Țăranu Anatol *Politica de epurare lingvistică în Transnistria*. – Chișinău, 2005.
7. Otter Thomas, Barbaroșie Arcadie, Gremalschi Anatol *Educația și dezvoltarea umană: provocări curente și de perspectivă*. Document de politici. PNUD Moldova. – Chișinău, 2010.
8. Secrieru Daniela *Integrarea sistemului educațional din Republica Moldova în spațiul european*. – Chișinău, 2007.
9. *Școlile cu predare în grafia latină, administrate de Moldova, în Transnistria. Istoric, situație actuală, analiza și recomandări*. Raport OSCE, noiembrie 2012.
10. Tiron Ștefan *Învățământul în regiunea transnistreană a Republicii Moldova*. – Chișinău, 2009.

b) Documente și acte normative

11. HOTĂRÎRE Nr. 337 din 15.12.1994 cu privire la *Concepția dezvoltării învățământului în Republica Moldova și la formarea Consiliului coordonator pentru desfășurarea reformei învățământului*.
12. Decizie cu privire la admisibilitatea Cererilor nr. 43370/04, 8252/05 și 18454/06 depuse de Alexei CATAN și Alții împotriva Moldovei și Rusiei.
13. LEGE Nr. 547 din 21.07.1995 *învățământului*.
14. HOTĂRÎRE Nr.863 din 16.08.2005 cu privire la aprobarea *Programului de modernizare a sistemului educațional în Republica Moldova*.
15. Cod Nr.152 din 17.07.2014 Codul Educației al Republicii Moldova. / <http://lex.justice.md/md/355156/>
16. Hotărîre Nr.944 din 14.11.2014 cu privire la aprobarea *Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”*.
17. Informație despre școlile moldovenești din regiunea transnistreană. 21.09.2016. / Biroul pentru reintegrare.
18. Linguistic cleansing underway in Transdnistria. Press release of OSCE High Commissioner on National Minorities, The Hague/Chisinau, 15 July 2004.
19. ВАА об Образовании. Закон. Президент Приднестровской Молдавской Республики. 19 апреля 1994 г. СЗМР 94-2.
20. Закон Приднестровской Молдавской Республики от 27 июня 2003 года № 294-3-III «Об образовании».
21. Распоряжение Президента ПМР № 523рп «О проекте закона Приднестровской Молдавской Республики «О внесении дополнения в Закон Приднестровской Молдавской Республики «Об образовании» ...».
22. Правительство Приднестровской Молдавской Республики. Распоряжение. О проекте закона Приднестровской Молдавской Республики «Об образовании». Проект.
23. Протокол официального заседания Постоянного совещания по политическим вопросам в рамках переговорного процесса по приднестровскому урегулированию. 2-3 июня, Берлин.

DISCUSSION PAPERS
SERIE DE DEZBATERI PUBLICE NAȚIONALE

**EDUCATION SYSTEMS
ON BOTH BANKS
OF THE DNIESTER RIVER:
DIFFERENCES AND COMMON POINTS**

Author:

Ion TĂBĂRȚĂ

expert IDIS „Viitorul”

December 2016

Acest studiu a fost realizat cu sprijinul financiar al Black Sea Trust for Regional Cooperation, a Project of the German Marshall Fund.

Această publicație se distribuie gratuit. Toate drepturile sunt rezervate Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”. Atât publicația cât și fragmente din ea nu pot fi reproduse fără permisiunea IDIS „Viitorul”. Opiniile exprimate în acest material aparțin autorilor și nu reprezintă în mod necesar poziția sau opinia Black Sea Trust for Regional Cooperation, of the German Marshall Fund sau a partenerilor săi.

Poza de pe coperta: <https://www.eurocentres.com/en/language-school>

www.viitorul.org

Contents

Executive Summary	20
1. Education system of the Republic of Moldova	21
2. Education system in the Transnistrian region of the Republic of Moldova	24
3. Moldovan-administered schools teaching in the Latin script in Transnistria	26
4. The issue of apostilization of diplomas.....	29
Conclusions and recommendations	31
Bibliography.....	32

Executive summary

Education systems on both banks of the Dniester are descendants of the Soviet education system. At the time of the Soviet Union collapse in MSSR were functioning the following normative acts of Soviet legislation on the educational system:

- Moldavian SSR Law No. 324-IX of 24 December 1975 on public education (Bulletin of the Supreme Soviet and the Government of MSSR, 1975, nr. 12, art. 140; 1980, nr.2, art.11; 1986, nr.7, art.66);
- art. 3 of Decree of the Presidium of the Supreme Soviet of MSSR nr.1788-XI of 31 March 1987 on amending some legislative acts of MSSR (Bulletin of the Supreme Soviet and the Government of MSSR 1987, nr.4, art.50).

After the collapse of the Soviet Union, on the left and the right banks of the Dniester, were passed legislative and normative acts regulating the two educational systems - of the Republic of Moldova and the so-called Transnistrian Moldovan Republic (TMR). Evolution of the two education systems - in form and essence - had different directions.

According to the latest data, in the Transnistrian region operate 156 general schools with a contingent of about 44287 students:¹

- in 108 schools teaching in Russian study 35 659 students;
- in 32 schools teaching in Moldovan (Romanian) in Cyrillic script study 4857 students;
- in 12 schools teaching in Moldovan and Russian languages study 3028 students ;
- in 3 schools teaching in Ukrainian study 518 students.
- in the 8 schools teaching in Latin script study about 1000 students according to study programs and national curriculum of the Republic of Moldova. Educational institutions are subordinated to the Ministry of Education of the Republic of Moldova and receive in a centralized way manuals, guides and didactic material in line with approved standards.

The aim of this study is not to analyze the good and bad sides of the two education systems but to highlight differences between them and try to find some common aspects.

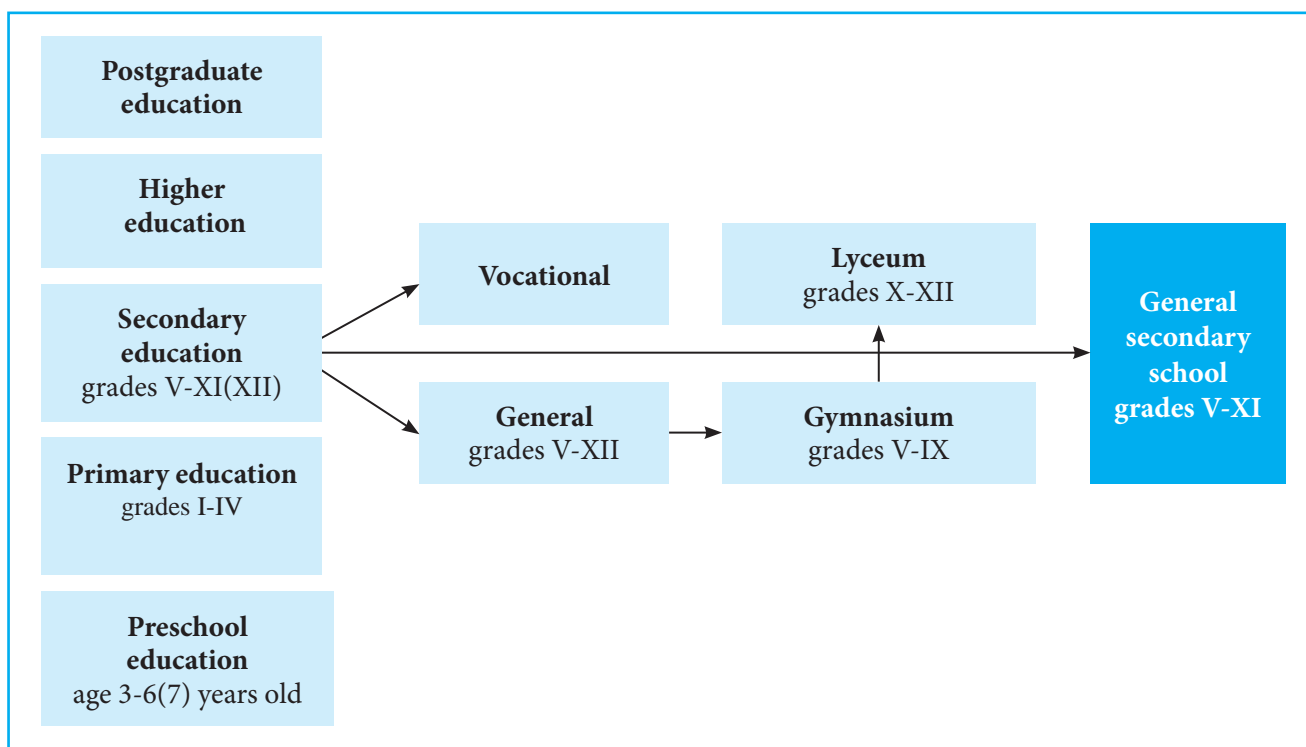
¹ Information about Moldovan schools in the Transnistrian region. 21.09.2016. / Bureau for Reintegration.

1. Education system of the Republic of Moldova

Since the Republic of Moldova became independent it started implementing a number of reforms in education area. On 15 December 1994, the Parliament of the Republic of Moldova adopted the Concept on the development of education.² Based on this Concept, on 21 July 1995, Moldovan Parliament passed the Law on education³ that set out education principles and objectives, system structure and organization of education. Under the law adopted in July 1995, education system in the Republic of Moldova has the following struc-

ture: preschool, primary, secondary, higher and post-graduate education. It is noteworthy that even though secondary education was divided following the Romanian model in gymnasium (grades V-IX) and lyceum (grades X-XII), secondary education inherited from the Soviet system continued to operate as well - general secondary school (classes V-XI). General secondary school ceased to operate when Moldova joined the Bologna Process.

Figure nr.1. Structure of the education system of the Republic of Moldova

Source: Developed by the author in accordance with the Law on Education of the Republic of Moldova of 21 July 1995

Law on education passed in 1995 was in force until the end of 2014 and was repealed on 23 November 2014. Over this period the law was amended about 40 times. Under the law of 1995, was developed and adopted the State Program for education development in 1999, which was replaced by Program for education system

² DECISION Nr.337 of 15.12.1994 on the concept of education development in the Republic of Moldova and establishment of the Coordinating Council for educational reform. / <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=308844>

³ LAW Nr.547 din 21.07.1995 on education. / <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=311684>

modernization, adopted by the government on 16 August 2005.⁴

Several experts assessed the legal regulatory framework of Moldovan education system in 1995 – 2014 and came to the conclusion that it is unstable and incoherent.⁵ Their arguments are as follows:

- frequent amendments to the law on education of 21 July 1995;
- many crucial provisions of the concept of 1994 and law of 1995 have not been implemented;
- lack of a clear vision on mission, objectives and way of functioning of educational system in a democratic society, interference of political factors and financial constraints.

On 19 May 2005, the Republic of Moldova made the decision to align its education system with European educational framework - Bologna Process since the academic year 2005–2006, admission to studies is carried out under the new Nomenclature of vocational training areas/ specialties and the new way of organizing higher education in cycles, Cycle I – bachelor’s degree, which takes 3-4 years, 180–240 ECTS credits and Cycle II – master’s degree, 1,5-2 years, 90/120 ECTS credits. By joining the Bologna Process the Republic of Moldova sought to connect to European higher education system, which lays great emphasis on university autonomy and student mobility.

Table 1. Structure of higher education according to Bologna Process provisions and type of diploma obtained upon graduation

Higher education	Postgraduate studies	Cycle		Diploma obtained
		Postdoctoral research	→	Habilitated doctor
		↑		
		Cycle III Doctoral studies (3 years)	→	Ph.D.
			<i>Labor market</i>	
	Graduate studies	Cycle II Master’s studies (1-2 years)	→	Master’s degree
		↑		<i>Labor market</i>
		Cycle I Graduate studies (3-4-5 years)	→	Bachelor’s degree
↑				
	Lyceum, college, vocational school (at least 12 years)			

Source: Daniela Secieru *Integrarea sistemului educațional din Republica Moldova în spațiul european*. – Chișinău, 2007, p.4.

Participation of Moldova in the Bologna Process involved the implementation in the Moldovan education system of the European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS). By joining the Bologna Process it was sought to put an end to the following deficiencies in higher education:

⁴ **DECISION** Nr.863 of 16.08.2005 on approval of Programme for modernizing the education system in the Republic of Moldova. / <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=327494>
⁵ Thomas Otter, Arcadie Barbaroșie, Anatol Gremalschi *Education and human development: current and future challenges*. Policy Paper. PNUD Moldova. – Chișinău, 2010, p.48-65.

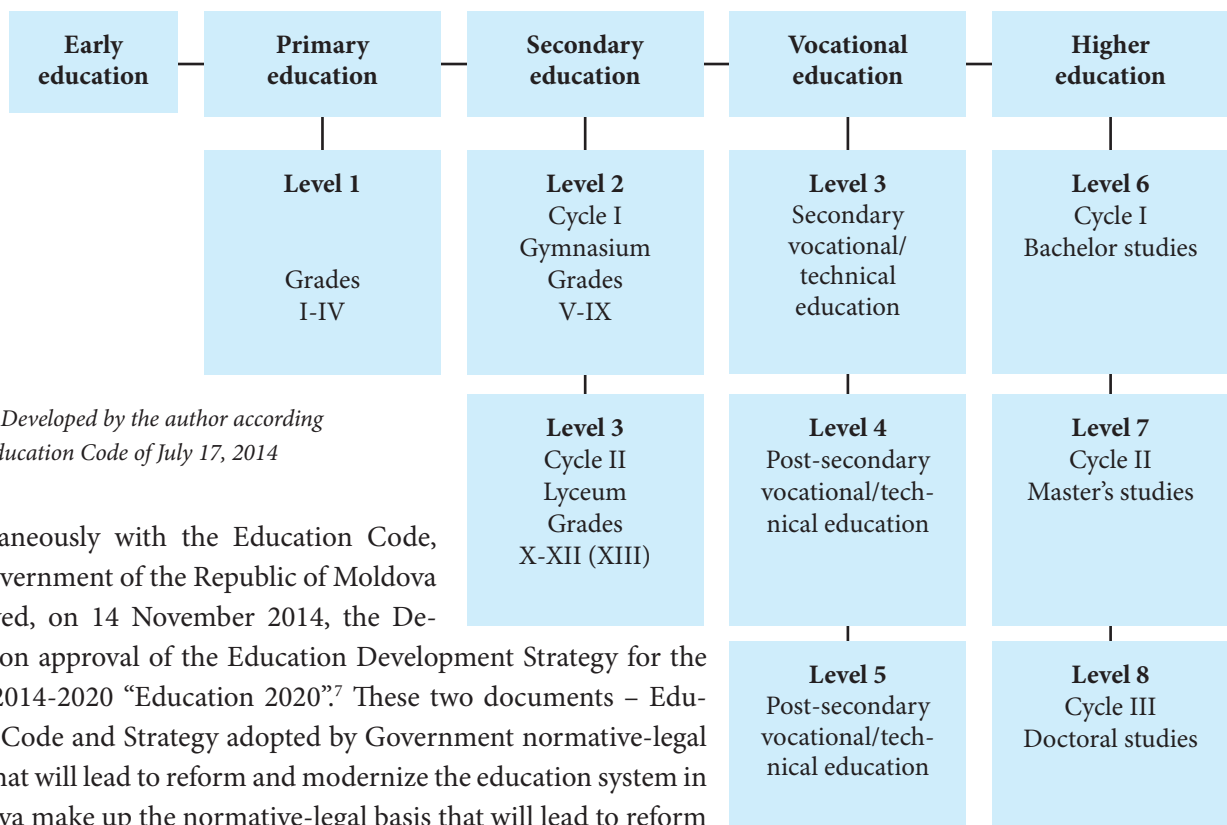
- lack of systematic training in higher education;
- excessive number of higher education institutions in the Republic of Moldova;
- insufficient funding of higher education.

When the Republic of Moldova joined the Bologna Process it was needed to elaborate a new Education Code. The discussions about the new Education code were launched in 2005. After long debates, on 24 October 2014, Parliament of the republic of Moldova adopted the new Education Code⁶. Under article 12 of the Education Code, the education system has the following structure:

- a) **level 0** – early education:
- ante preschool education;
 - preschool education;

- b) **level 1** – primary education;
- c) **level 2** – secondary education, cycle I: gymnasium education;
- d) **level 3:**
- secondary education, cycle II: lyceum education;
 - secondary vocational/technical education;
- e) **level 4** – post-secondary vocational/technical education;
- f) **level 5** – non-tertiary post-secondary technical vocational education;
- g) **level 6** – higher education, cycle I: bachelor’s degree;
- h) **level 7** – higher education, cycle II: master’s degree;
- i) **level 8** – higher education, cycle III: doctor’s degree.

Figure nr.2. Structure of the education system of the Republic of Moldova

Source: Developed by the author according to the Education Code of July 17, 2014

Simultaneously with the Education Code, the Government of the Republic of Moldova approved, on 14 November 2014, the Decision on approval of the Education Development Strategy for the years 2014-2020 “Education 2020”.⁷ These two documents – Education Code and Strategy adopted by Government normative-legal basis that will lead to reform and modernize the education system in Moldova make up the normative-legal basis that will lead to reform and modernize the education system in the Republic of Moldova guided by the model of European education area.

⁶ Cod Nr.152 din 17.07.2014 Codul Educației al Republicii Moldova. / <http://lex.justice.md/md/355156/>

⁷ Decision Nr.944 of 14.11.2014 on approval of the Education Development Strategy for the years 2014-2020 "Education 2020". / <http://lex.justice.md/md/355156/>

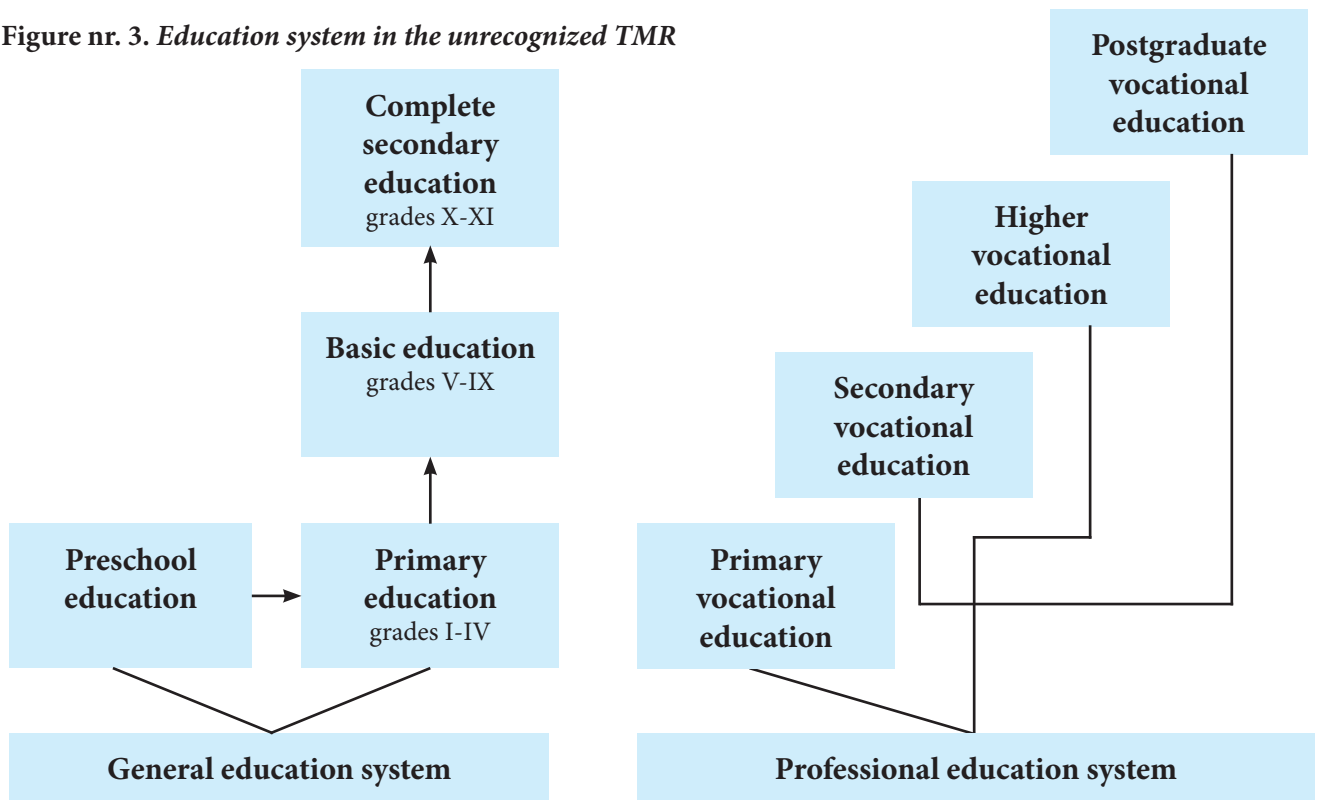
2. Education system in the Transnistrian region of the Republic Moldova

After the collapse of the Soviet Union, the “regulatory legal” framework in the Transnistrian region passed through two stages: 1) Law of 1994, by which the so-called Transnistrian Moldovan Republic attempted to maintain the Soviet educational system; 2) Law of 2003, taking over standards from the education system of the Russian Federation.

On 19 April 1994, in the Transnistrian region was adopted the *TMR Law on education*,⁸ which was re-

pealed in 2002. Under the law of 1994, educational programs in the region are divided into two parts: general and vocational education. General education system is divided into preschool and general (school) education. Schooling is accomplished in three steps: primary, basic and complete secondary. Professional education is divided into primary, secondary, higher and postgraduate. The law of 1994 preserved / maintained, broadly speaking, the Soviet education system in the Transnistrian region.

Figure nr. 3. Education system in the unrecognized TMR

Source: Elaborated by the author in accordance with the laws on education of 1994 and 2003

Since the adoption of a new Law on education in the Transnistrian region on 27 June 2003, educational legislative framework of the Russian Federation⁹ has been implemented consistently and methodically in

the education system of Transnistria. Although the education system structure is still preserved according to the old law the organization of the education process in the Transnistrian region follows that of the

⁸ ВАА об Образовании. Закон. Президент Приднестровской Молдавской Республики. 19 апреля 1994 г. СЗМР 94-2. / <http://zakon-pmr.com/DetailDoc.aspx?document=36262>

⁹ Law of TMR of 27 June 2003 № 294-3-III «On education». / <http://pravo.pmr-online.com/View.aspx?id=dL3JxKI2U1%2FRCbLqjv-46vw%3D%3D>

Russian Federation. In Transnistria, the educational principles underpinning education policy are the same as those of the state policy in education area of the Russian Federation, their formulation being almost word for word borrowed from Russian legislation.

Table 2. Comparative structure of the Law on education content in Transnistria and the Russian Federation

Law of TMR „On education” (July 30, 2009)	Law of the Russian Federation „On education” (24 April 2008)
Chapter 1. General provisions (Articles 2-8)	Chapter I. General provisions (Articles 1-7)
Chapter 2. Education system functioning (Articles 9-27)	Chapter II. Education system (Articles 8-27)
Chapter 3. Education system management (Articles 28-37)	Chapter III. Education system management (Articles 28-38)
Chapter 4. Education system economy (Articles 38-48)	Chapter IV. Education system economy (Articles 39-49)
Chapter 5. Social guarantees of ensuring citizens’ rights to education (Articles 49-55)	Chapter V. Social guarantees of ensuring citizens’ rights to education (Articles 50-56)
Chapter 6. International activity in the educational area (Articles 56-58)	Chapter VI. International activity in the educational area (Articles 57-58)

Source: Ștefan Tiron *Învățământul în regiunea transnistreană a Republicii Moldova. – Chișinău, 2009, p.4.*

The „Law of 27 June 2003” on education has had several amendments and additions. The last time the law was amended recently on 30 November 2016.¹⁰ In 2016, Transnistrian authorities developed a draft law “on education” that was submitted to the Supreme Soviet for consideration.¹¹

Although the unrecognized Transnistrian authorities are excessively oriented towards integration into the educational and scientific space of the Russian Federation transposing Russian state educational standards, Tiraspol agreed to accept certain criteria of Bologna Process. This fact stems from Russia’s attitude towards European higher education system. There is no clear-cut attitude towards Bologna Process in the Russian Federation; Russian experts consider that the Europe-

an Credit Transfer and Accumulation System (ECTS) is rather fragmented. Bologna Process was introduced in the Russian federation as an experiment in some higher education institutions in 2003.

The situation is quite similar in the Transnistrian region. Experiments in higher education establishments in the region provoked contradictory opinions about their participation in Bologna Process. “*Bologna Process implementation in Transnistria faces a number of difficulties. Unfortunately, there are no institutions established to implement the Bologna Process. In its current form, it lacks flexibility and is more easily implemented in terms of sciences but is almost impossible to be applied in terms of humanities*”, declared an expert in education from Camenca.¹²

¹⁰ Decree of the President of TMR № 523 «On the draft law of TMR «On amendmend the Law of TMR «On education» ...» / <http://president.gospmr.ru/ru/news/rasporyazhenie-prezidenta-pmr-no-523rp-o-proekte-zakona-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-o>

¹¹ Government of the TMR. Order . On the draft law of TMR « On education ». Draft law. / http://www.minpros.info/files/obrazovanie/proect_ob_obrazovanii.pdf

¹² Educația, punte de legătură între cele două maluri ale Nistrului. / <http://viitorul.org/newsview.php?l=ro&idc=132&id=5361&t=/STI-RI-I-EVENIMENTE-IDIS/Educatia-punte-de-legatura-intre-cele-doua-maluri-ale-Nistrului>

3. Moldovan administered schools teaching in Latin script in Transnistria

The first Moldovan (Romanian) schools in the Transnistrian region were founded in 1918. Based on a decision by Congress of teaching staff from Tiraspol of 27 May 1918 was taken the decision to found 25 Moldovan schools. At the same time, the Moldovan National Section had to be established within the Teaching Staff Association. After the creation of Moldavian ASSR with the Ukrainian SSR on 12 October 1924 several Moldovan schools were opened in the Transnistrian region. The Moldovan language taught in Moldovan schools within the Transnistrian region was based on the dialect of Moldovans living in Transnistria and it used Cyrillic script. Subsequently, the Moldovan language using Cyrillic script continued to be functional in Moldavian SSR as well.

On 31 August 1989 the Moldavian SSR Supreme Soviet decided that Moldovan/Romanian language will be based on Latin script and the decision started being implemented in schools since 1 September 1989. During 1990-1992, before the outbreak of the military conflict on the Dniester, in all Moldovan schools on the left bank the educational process was carried out in accordance with unique programmes of the Ministry of Education and Youth of the Republic of Moldova in Latin script.

In the aftermath of the war (2 March – 21 July 1992) on the Dniester, 7 settlements of the region (5 towns and 2 villages) insisted on keeping their right to organize education in their schools in Romanian in the Latin script. These are 8 educational establishments: Theoretical Lyceum “Lucian Blaga” in Tiraspol, Theoretical Lyceum “Alexandru cel Bun” in Tighina, Theoretical Lyceum “Evrka” in Ribnita, Theoretical Lyceum “Stefan cel Mare si Sfint” in Grigoriopol, Theoretical Lyceum “Mihai Eminescu” in Dubasari, Boarding School for Orphans in Tighina, Gymnasiums in Corjova and Roghi, district Dubasari. All these 8 schools operate in accordance with the Curriculum of the Ministry of

Education from Chisinau.

On 18 August 1994, the unrecognized Transnistrian authorities banned the use of the Latin script in schools. By a decision of 21 May 1999, regional authorities ordered that all schools belonging to “foreign states” and operating on its territory to register with the Transnistrian authorities or otherwise risked not to be recognized and deprived of its rights. The 8 Moldovan schools on the left bank of the Dniester are called by Transnistrian authorities “non-state schools”.

During more than twenty years of activity, these schools faced many restrictions and obstacles from the authorities of the unrecognized Transnistrian region. The Tiraspol regime undertook different measures over the years that aggravated the situation, especially for schools teaching in Moldovan language, compelling all Moldovan schools in the region to teach students using only the Cyrillic script.

Despite all measures by separatist authorities from Tiraspol seeking to impose learning the so-called Moldovan language in Cyrillic script, teachers, parents and children in those eight schools managed to defend the right the language and script for their studies. Their opinion is that Cyrillic script is inappropriate and disadvantageous for students in Moldovan schools in Transnistria, who being compelled to study in a script that is artificial for the Moldovan language, are deprived of the opportunity to continue their studies, become less competitive in the admission process to higher education institutions in the Republic of Moldova and abroad.

The year 2004 was critical for the 8 Moldovan schools in the Transnistrian region. On 28 January 2004, the so-called “Supreme Soviet” of Transnistria adopted a decision under which since the beginning of the academic year 2004-2005 all general education schools

operating in the region had to respect “Transnistrian laws”. This decision actually meant that Moldovan schools operating in line with programmes and manuals of the Ministry of Education and Youth of the Republic of Moldova had to be closed unless they respect “Transnistrian legislation”.

The reason for their closure was the failure of the 8 schools to register with local (Transnistrian) authorities. On 14 July 2004, premises of lyceums „Lucian Blaga” in Tiraspol, “Evrika” in Ribnita and Boarding School for Orphans in Tighina were stormed, devastated and besieged for more than a month by the Transnistrian militia. After the closure of the Lyceum „Lucian Blaga” in Tiraspol, Transnistrian authorities, despite protests of parents, teachers, students and international community, closed the other Latin-script schools. This “episode” in the activity of the 8 educational institutions is known to international public opinion as the “school crisis in Transnistria.”

The event of 15 July 2004 when Transnistrian militia and special forces stormed and seized premises of school nr. 20 („Lucian Blaga”) in Tiraspol was denounced by OSCE High Commissioner on National Minorities Rolf Ekéus as “linguistic cleansing” by the unrecognized Transnistrian authorities against Moldovan schools teaching in Romanian in Latin script in Transnistria. OSCE High Commissioner stated the following: “Forced closure of a Moldovan school today in Transnistria is linguistic cleansing”.¹³

Tiraspol separatist leaders ignored numerous appeals by Moldovan government, OSCE, the EU, Council of Europe, international community to reopen the schools. In response, on 21 July Chisinau announced its withdrawal from negotiations and demanded involvement of the USA and the EU in conflict settlement.

Over the period February-July 2005, representatives of the Ministry of Education from Chisinau and separatist authorities from Tiraspol had 9 meetings to reach an agreement on Latin-script schools status. The

meetings were hosted by the OSCE Mission in Moldova and were attended by representatives of Russian and Ukrainian Embassies “as mediators”. Following these 9 meetings, representatives of the so-called TMR agreed to provide permanent registration to Theoretical Lyceum “Lucian Blaga” in Tiraspol, Theoretical Lyceum “Alexandru cel Bun” in Tighina, Theoretical Lyceum “Evrika” in Ribnita and the Gymnasium in Corjova. Registration of these institutions occurred on 1 July 2005.

Settlement of “school crisis” in the summer of 2004 was slow and troublesome. Students of schools forcefully seized by Transnistrian militia returned to their classrooms after several weeks. Initially they had to be enrolled in schools teaching in Romanian in neighboring localities. Thus, 550 students of Theoretical Lyceum “Lucian Blaga” in Tiraspol started the school year 2004-2005 in the Romanian lyceums in Tighina, Copanca and Varnita, while a part of students from Theoretical Lyceum “Evrika” in Ribnita – in the lyceum in Rezina. On 2 November 2004, in the lyceum in Varnita studies 215 children of the lyceum “Lucian Blaga” in Tiraspol, in the lyceum “Alexandru cel Bun” in Tighina – 198, while the others attended secondary school in Copanca. Teachers and students went to the lyceum in Copanca by the bus offered by the District Council Causeni.¹⁴

The rights of children in the 8 Latin script schools in the Transnistrian region are violated systematically and deliberately.¹⁵ These schools face serious difficulties in organizing the educational process due to lack of premises, sports facilities, laboratories and canteens. In some schools, because of shortage of classrooms, children study in three shifts, in unsuitable premises, in some schools electricity, heating and water are often disconnected. Notwithstanding, local authorities charge these schools exaggerated rental costs and prices for public utilities and, on the other hand, do not finance them or fund their repairing, while textbooks, literature, equipment brought to ensure the activity of these institutions are subject to customs duties.

¹³ Linguistic cleansing underway in Transdnistria. – Press release of OSCE High Commissioner on National Minorities, The Hague/Chisinau, 15 July 2004.

¹⁴ Mihai Grecu, Anatol Țăranu *Politica de epurare lingvistică în Transnistria*. – Chișinău, 2005, p.38-39.

¹⁵ Biroul pentru Reintegrare

The situation of Moldovan-administered schools teaching in the Latin script in the Transnistrian region, is an issue on the agenda of all negotiation formats – within the working groups on education, negotiations of political representatives for Transnistrian conflict settlement from Chisinau and Tiraspol and within the negotiation format “5+2”. There are three cases in the European Court of Human Rights against Moldova and Russia, based on the applications filed

by groups of parents, students and teachers from the Lyceums “Alexandru cel Bun” in Tighina, „Evricea” in Râbnița and „Ștefan cel Mare și Sfânt” in Grigoriopol.¹⁶ Applicants claim that they are not able to use the premises of schools and are intimidated by Transnistrian authorities because they chose to study in Latin script. They complained that their children had been compelled to study in an artificial language created by Soviet regime – the Moldovan language.

¹⁶ Decizie cu privire la admisibilitatea Cererilor nr. 43370/04, 8252/05 și 18454/06 depuse de Alexei CATAN și Alții împotriva Moldovei și Rusiei.

4. The issue of apostilisation of diplomas

On 2-3 June 2016 in Berlin were held the talks in “5+2” format on Transnistrian conflict settlement. The meeting resulted in the signing of the Berlin protocol.¹⁷ The first agreement of this Protocol refers to the issue of apostilisation of diplomas issued in Transnistria: “On the issue of apostilisation of diplomas issued in Transnistria, the sides agreed to further work on the basis of European experts’ recommendations from 2014”.

The issue of diplomas along with other issues addressed by the sides in Berlin, caused much controversy in Moldovan society and among experts, many of whom believed that in Berlin Chisinau lost a battle within the format “5 + 2” because “most discussions were based on proposals that had been made by the Russian Federation a few months before”.¹⁸

The essence of the issue of diplomas discussed in Berlin relates solely to the apostilisation of diplomas issued in Transnistria and not to the recognition of these diplomas. The issue of diplomas had already been discussed earlier in 2014 in Chisinau. Under the Protocol signed in Berlin, Moldovan authorities are to confirm that the institutions that issued diplomas are really operating in Transnistria. Recognition or non-recognition of these diplomas will depend on institutions abroad they will be submitted to.

Prior to the meeting in Berlin, the issue of apostilisation of diplomas had been addressed by the working group on education¹⁹. On 20 May 2016, in the OSCE Mission in Tiraspol, was held the meeting of working group on education.²⁰ Political representatives of the negotiating process on the Transnistrian settlement from Chisinau and Tiraspol and representatives of

“5+2” talks participated in the meeting as well. The meeting agenda also included the issue of apostilisation of certificates and diplomas issued since 1992 by educational institutions of Transnistria. Another issue was the diploma project proposed by Tiraspol. At the meeting were formulated suggestions that could contribute to reaching a consensus on the final variant of a neutral model of diploma, taking into account European experts’ recommendations.

Discussions on the issue of apostilisation of diplomas were continued by the working group on education at the OSCE Mission in Chisinau on 23 May 2016. Political representatives of the negotiating process on the Transnistrian settlement from Chisinau and Tiraspol and representatives of “5+2” talks also took part in the meeting. Discussions focused on identification and approval of the mechanism of apostilisation of certificates and diplomas issued by the State University Taras Shevchenko from Tiraspol. Most controversies were provoked by the word „state” in the name of this institution.

Moldovan government is ready to have a more flexible approach to the issue of apostilisation of diplomas than to other issues of the Berlin Protocol. “We have to care about children from the left bank of the Dniester and enable them to continue their studies abroad. It is a neutral diploma that will be authenticated by Moldova and with this diploma young people will be able to study in Europe. We have not reached an agreement so far but we are currently working in this respect”, said the Prime Minister Pavel Filip.²¹ Chisinau and Tiraspol cannot reach an agreement in terms of the word “state” in the diplomas issued by the University Taras Shevchenko from Tiraspol since Moldovan authorities completely disagree with its presence in the diplomas.

¹⁷ Протокол официального заседания Постоянного совещания по политическим вопросам в рамках переговорного процесса по приднестровскому урегулированию. 2-3 июня, Берлин. / <http://mid.gospmr.org/sites/default/files/styles/origi/public/image/2016/06/1-0001.jpg?itok=pb4J6BkW>

¹⁸ Carpov: Chişinăul trebuie să învețe lecția pe care a primit-o la Berlin. / <http://www.lact.ro/2016/06/23/carpov-chisinaul-trebuie-sa-invete-lectia-pe-care-a-primit-o-la-berlin/>

¹⁹ Biroul pentru Reintegrare

²⁰ Diplomele transnistrene ar putea fi recunoscute. / <http://m.noi.md/md/news/88602>

²¹ Biroul pentru Reintegrare

On 27 September in the OSCE Mission in Bender, the working group on education addressed the problems faced by the 8 Moldovan-administered schools teaching in Latin script in the Transnistrian region, including the conditions of concluding rental contracts, public utilities tariffs, staff taxation, transportation of didactic materials and textbooks. The issue of apostilisation of diplomas issued in Transnistria was considered as well, along with the issue of participation of students from other schools in the region in the Olympiads organized by the Ministry of Education.²²

At the meeting on 27 September 2016, the Transnistrian side paid special attention to issues related to education. The representative of Tiraspol in these talks, Vitali Ignatiev stated: *“Unfortunately, the Moldovan side did not agree to discuss this humanitarian issue”*. The representative from Chisinau, Deputy Prime Minister for Reintegration declared that: *“we discussed the issue of Latin-script schools in Transnistria and the difficulties they face in their activity. We demanded the*

Transnistrian side not to use pressure on teachers and students in these schools and not to impede implementation of international projects in these schools. Currently, the renovation of the gym at the Lyceum in Ribnita funded by the EU and the UN is blocked”.²³

In 2016 discussions regarding Transnistrian conflict settlement related to education generated expectations in terms of reaching certain agreements between the two sides. However, it is obvious that the sides approach and view this issue in a different way. Tiraspol is interested only in persuading Chisinau to agree to the apostilisation of diplomas issued by the institutions of the unrecognized TMR. In its turn, Chisinau approaches the issue of apostilisation of diplomas in a more complex way and links it to the situation of Moldovan-administered schools in Transnistria. Moldovan authorities wish to receive guarantees from the unrecognized authorities of TMR that the rights of children studying in the 8 Moldovan Latin-script schools will no longer be violated and restricted.

²² Biroul pentru Reintegrare

²³ Tiraspolul vrea cedări de la Chişinău, dar îşi antrenează armata pe Nistru. / <http://www.deschide.md/ro/stiri/politic/1828/Tiraspolul-vrea-ced%C4%83ri-de-la-Chi%C8%99in%C4%83u-dar-%C3%AE%C8%99i-antreneaz%C4%83-armata-pe-Nistru.htm>

Conclusions and recommendations

Education systems of the Republic of Moldova and the Transnistrian region had the same starting point – the Soviet education system. Evolution vector of the two education systems was substantially different. While building up its education system, Chisinau chose to follow, with some deficiencies and drawbacks, the European type of education. In Transnistria education system evolution passed through two stages. During the first one, at the beginning of 90's, it sought to maintain the Soviet-type education system. During the second stage, since 2003, Tiraspol chose to start transpose massively, sometimes even mechanically, the education system of the Russian Federation.

Participation of unrecognized authorities of TMR in the Bologna Process, based on the Russian model, is the main common point between the two education systems. If Transnistria joined the European education system it could be a factor bringing closer the two banks of the Dniester in the education area, similar

to the model of Transnistrian region participation in the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement between the Republic of Moldova and the European Union. Obviously, European standards are to be implemented in the Transnistrian region via Chisinau. In some areas, such as sciences disciplines or medicine there should not be any animosity between Chisinau and Tiraspol, most difficulties relate to issues of history or linguistic aspects.

A particularly sensitive issue is the functioning of the 8 Moldovan Latin-script schools on the left bank. In addition to aspects related to education, the issue of the 8 schools is a humanitarian one as well, with grave violations of human rights. Moldovan authorities should do everything possible in their communication with unrecognized authorities in Tiraspol to ensure the fundamental right of children in the Transnistrian region to choose the education model.

Bibliography

a) Articles and monographs

1. Bârdan Veaceslav *Explorarea beneficiilor și oportunităților Procesului de la Bologna pentru promovarea proiectelor comune în domeniul educației între ambele maluri ale Nistrului*. – Chișinău, 2013.
2. Bucos Tatiana *Cadrul normativ-juridic de funcționare a sistemului educațional din Republica Moldova, abordat prin prisma potențialului economic*. // Revista/Journal „ECONOMICA” nr. 1 (83) 2013.
3. Călugăreanu Vitalie *Drepturile omului în regiunea transnistreană a Moldovei. Opinia jurnalistului*. – Chișinău, 2014.
4. Ciurea Corneliu, Berbeca Veaceslav, Lipcean Sergiu, Gurin Marin *Sistemul de învățământ superior din Republica Moldova în contextul Procesului Bologna: 2005-2011*. – Chișinău, 2012.
5. *Educația în Republica Moldova. Publicație statistică 2011/2012*. – Chișinău, 2012.
6. Grecu Mihai, Țăranu Anatol *Politica de epurare lingvistică în Transnistria*. – Chișinău, 2005.
7. Otter Thomas, Barbaroșie Arcadie, Gremalschi Anatol *Educația și dezvoltarea umană: provocări curente și de perspectivă*. Document de politici. PNUD Moldova. – Chișinău, 2010.
8. Secrieru Daniela *Integrarea sistemului educațional din Republica Moldova în spațiul european*. – Chișinău, 2007.
9. *Școlile cu predare în grafia latină, administrate de Moldova, în Transnistria. Istoric, situație actuală, analiza și recomandări*. Raport OSCE, noiembrie 2012.
10. Tiron Ștefan *Învățământul în regiunea transnistreană a Republicii Moldova*. – Chișinău, 2009.

b) Documents and legal acts

11. HOTĂRÎRE Nr.337 din 15.12.1994 cu privire la *Concepția dezvoltării învățământului în Republica Moldova și la formarea Consiliului coordonator pentru desfășurarea reformei învățământului*.
12. Decizie cu privire la admisibilitatea Cererilor nr. 43370/04, 8252/05 și 18454/06 depuse de Alexei CATAN și Alții împotriva Moldovei și Rusiei.
13. LEGE Nr.547 din 21.07.1995 *învățământului*.
14. HOTĂRÎRE Nr.863 din 16.08.2005 cu privire la aprobarea *Programului de modernizare a sistemului educațional în Republica Moldova*.
15. Cod Nr.152 din 17.07.2014 Codul Educației al Republicii Moldova. / <http://lex.justice.md/md/355156/>
16. Hotărîre Nr.944 din 14.11.2014 cu privire la aprobarea *Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”*.
17. Informație despre școlile moldovenești din regiunea transnistreană. 21.09.2016. / Biroul pentru reintegrare.
18. Linguistic cleansing underway in Transdnistria. Press release of OSCE High Commissioner on National Minorities, The Hague/Chisinau, 15 July 2004.
19. ВАА об Образовании. Закон. Президент Приднестровской Молдавской Республики. 19 апреля 1994 г. СЗМР 94-2.
20. Закон Приднестровской Молдавской Республики от 27 июня 2003 года № 294-3-III «Об образовании».
21. Распоряжение Президента ПМР № 523рп «О проекте закона Приднестровской Молдавской Республики «О внесении дополнения в Закон Приднестровской Молдавской Республики «Об образовании» ...».
22. Правительство Приднестровской Молдавской Республики. Распоряжение. О проекте закона Приднестровской Молдавской Республики «Об образовании». Проект.
23. Протокол официального заседания Постоянного совещания по политическим вопросам в рамках переговорного процесса по приднестровскому урегулированию. 2-3 июня, Берлин.

www.viitorul.org

DISCUSSION PAPERS
SERIE DE DEZBATERI PUBLICE NAȚIONALE

**ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ СИСТЕМЫ
НА ОБОИХ БЕРЕГАХ ДНЕСТРА:
РАЗЛИЧИЯ И ТОЧКИ
СОПРИКОСНОВЕНИЯ**

Подготовил:

Ион ТЭБЫРЦЭ,

эксперт ИДИС „Вииторул”

Декабрь 2016

Acest studiu a fost realizat cu sprijinul financiar al Black Sea Trust for Regional Cooperation, a Project of the German Marshall Fund.

Această publicație se distribuie gratuit. Toate drepturile sunt rezervate Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”. Atât publicația cât și fragmente din ea nu pot fi reproduse fără permisiunea IDIS „Viitorul”. Opiniile exprimate în acest material aparțin autorilor și nu reprezintă în mod necesar poziția sau opinia Black Sea Trust for Regional Cooperation, of the German Marshall Fund sau a partenerilor săi.

Poza de pe coperta: <https://www.eurocentres.com/en/language-school>

www.viitorul.org

Содержание

Введение	36
1. Система образования Республики Молдова.....	37
2. Система образования в Приднестровском регионе Республики Молдовы.....	40
3. Молдавские школы с преподаванием на латинице в Приднестровском регионе.....	42
4. Вопрос апостилирования дипломов	45
Выводы и рекомендации.....	47
Ссылки.....	48

Введение

Система образования на обоих берегах Днестра являются потомками советской системы образования. На момент распада Советского Союза на территории МССР функционировали следующие документы советского законодательства об образовании:

- Закон Молдавской ССР № IX-324 от 24 декабря 1975 г. о Народном Образовании (Новости Верховного Совета и правительства Молдавской ССР, 1975 № 12, статья 140; 1980, № 2, 11; 1986, № 7, статья 66);
- Статья 3 Указа Президиума Верховного Совета Молдавской ССР № 1788-XI от 31 марта 1987 года «О внесении изменений в отдельных положений законодательных актов Молдавской ССР» (Новости Верховного Совета и правительства Молдавской ССР, 1987, № 4, статья 50).

После распада Советского Союза, на правом и левом берегах были приняты законодательные и нормативные акты, регулирующие их образовательные системы – Республики Молдова и так называемой Приднестровской Молдавской Республики (ПМР). Развитие обеих систем образования - по форме и сущности – прошла через разные траектории.

По последним данным, в Приднестровском регионе работают 156 школ, в которых обучаются около 44287 учеников:¹

- в 108 школах с обучением на русском языке учатся 35 659 учеников;
- в 32 школах с обучением на молдавском (румынском) языке на кириллице учатся 4857 учеников;
- в 12 школах с обучением на молдавском и русском языках учатся 3028 учеников;
- в 3 школах с обучением на украинском языке учатся 518 учеников.
- в 8 школах с преподаванием на латинице обучаются более 1000 учеников в соответствии с учебными программами и национальной учебной программы Республики Молдова. Образовательные учреждения находятся в подчинении Министерства образования Республики Молдовы и обеспечиваются учебными пособиями, руководствами и учебными материалами согласно утвержденным стандартам.

Целью данного исследования не является анализ хороших и плохих компонентов двух образовательных систем по обе стороны реки, а в том, чтобы выявить различия между ними, а также найти некоторые общие точки соприкосновения.

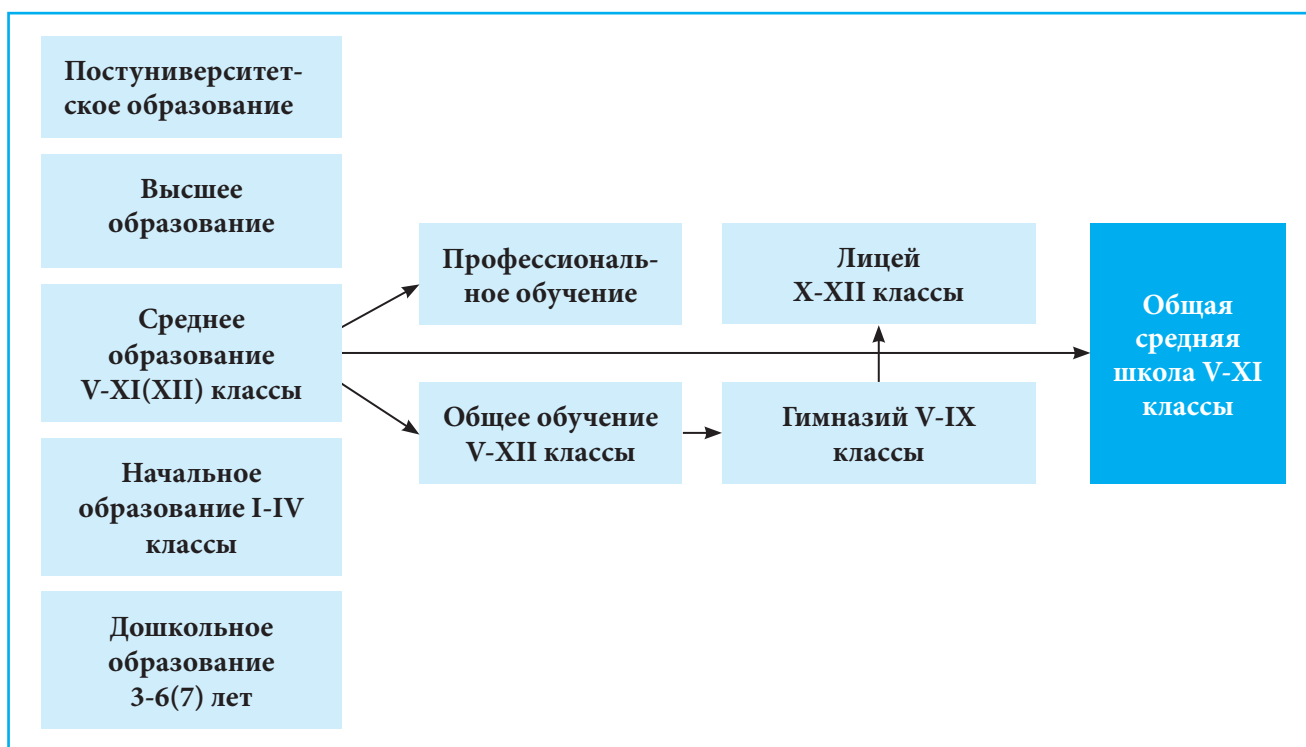
¹ Informație despre școlile moldovenești din regiunea transnistreană. 21.09.2016. / Biroul pentru reintegrare.

1. Система образования Республики Молдова

С момента обретения независимости, Республика Молдова инициировала ряд реформ в сфере образования. Таким образом, 15 декабря 1994 г. Парламент Республики Молдова принял *Концепцию развития образования*². На основе концепции, 21 июля 1995 г. законодательный орган, принял в 1995 г. *Закон об образовании*³, который установил принципы и цели образования, структуру системы образования. В соответствии с законом 1995 г., молдавская система образования выглядит следующим образом: дошколь-

ное, начальное, среднее, высшее и постуниверситетское образование. Стоит отметить, что, несмотря на то, что среднее образование было разделено в соответствии с румынской моделью, гимназий (V-IX классы) и лицей (X-XII классы), параллельно работала и среднее образование по модели советской системы - общая средняя школа (V-XI классы). Общая средняя школа перестала действовать с присоединением Молдовы к Болонскому процессу.

Рисунок 1. Структура системы образования Республики Молдова согласно закону от 1995 г.

Ссылка: Разработан автором, в соответствии с Законом об образовании от 21 июля 1995

Закон об образовании 1995 г. был в силе до конца 2014 года и был отменен 23 ноября 2014 г. За этот период, были внесены более чем в 40 изменений в отдельных положений закона. В соответствии с законом от 1995 г., был разработан и принят в 1999 г. Государственная программа развития образования, замещенная Прави-

² HOTĂRÎRE Nr. 337 din 15.12.1994 cu privire la *Conceptia dezvoltării învățământului în Republica Moldova și la formarea Consiliului coordonator pentru desfășurarea reformei învățământului.* / <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=308844>

³ LEGE Nr.547 din 21.07.1995 învățământului. / <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=311684>

тельством 16 августа 2005 г., Программой модернизации системы образования.⁴

Некоторые эксперты оценили нормативно-правовую систему образования Молдовы в период 1995-2014 гг., отмечая ее нестабильность и невнятность.⁵ Аргументы экспертов являются:

- частые изменения, внесенные в Закон об образовании от 21 июля 1995 г;
- многие предусмотрения Концепции от 1994 г. и закона от 1995 г. не были реализованы;
- отсутствие четкого видения миссии, целей и функционирования системы образования в демократическом обществе; вмешательство политических факторов и наличие финансовых ограничений.

Молдова приняла решение в мае 2005 г. присоединиться к европейской образовательной системы - Болонская система. Начиная с 2005-2006 учебного года, прием на учебу проводится в соответствии с новым Перечнем направления профессиональной подготовки и специальностей и новой организация образовательных программ в высшем образовании. I цикл – лиценциатура, с продолжительностью учебы в 3-4 гг., соответствует 180–240 переводным зачетным единицам – по 30 кредитов за каждый семестр и II цикл - Master, с продолжительностью учебы в 1,5-2 года, что соответствует 90/120 переводным зачетным единицам. Присоединение Молдовы к Болонскому процессу, предусматривало подключение к европейской университетской системы, которая уделяет большое внимание автономии университетов и мобильности студентов.

Таблица 1. Структура системы образования Республики Молдова согласно Болонскому процессу и типу диплома присуждаемой после окончания учебы

Высшее образование	постуниверситетское	Цикл	Получаемый диплом	
		Постдокторантура	→	Хабилитированный доктор
		↑		
		Цикл III Докторантура (3 года)	→	Доктор наук
		↑	Рынок труда	
	Университетское	Цикл II Магистратура (1-2 ani)	→	Магистр
		↑	Рынок труда	
		Цикл I Лиценциатура (3-4-5 ani)	→	Диплом лиценциата
		↑		
		Лицей, колледж, профессиональное образование (не менее 12 лет)		

Ссылка: Daniela Secieru Integrarea sistemului educațional din Republica Moldova în spațiul european. – Chișinău, 2007, p.4.

Участие Молдовы в Болонском процессе предполагает внедрение в системы образования Молдовы системы переводных зачетных единиц (ECTS). Присоединение Молдовы к Болонскому процессу, должно было решить следующие недостатки в сфере высшего образования:

⁴ HOTĂRÎRE Nr. 863 din 16.08.2005 cu privire la aprobarea Programului de modernizare a sistemului educațional în Republica Moldova. / <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=327494>

⁵ Thomas Otter, Arcadie Barbaroșie, Anatol Gremalschi *Educația și dezvoltarea umană: provocări curente și de perspectivă*. Document de politici. PNUD Moldova. – Chișinău, 2010, p.48-65.

- отсутствие систематического образования в области высшего образования;
- обилие высших учебных заведений в Молдове;
- недостаточное финансирование высшего образования.

Присоединение Молдовы к Болонскому процессу предусматривал так же разработку нового Кодекса об образовании⁶. Обсуждение нового Кодекса об образовании было начато в 2005 г. После долгих дискуссий, 24 октября 2014 г. Парламент Республики Молдова принял новый Кодекс об образовании. В соответствии со статьей 12 Кодекса об образовании, структура образовательной системы выглядит следующим образом:

а) **уровень 0** – раннее образование:

- преддошкольное образование;
- дошкольное образование;

б) **уровень 1** – начальное образование;

с) **уровень 2** – среднее образование, I цикл: гимназическое образование;

д) **уровень 3**:

- среднее образование, II цикл: лицейское образование;
- среднее профессионально-техническое образование;

е) **уровень 4** – послесреднее профессионально-техническое образование;

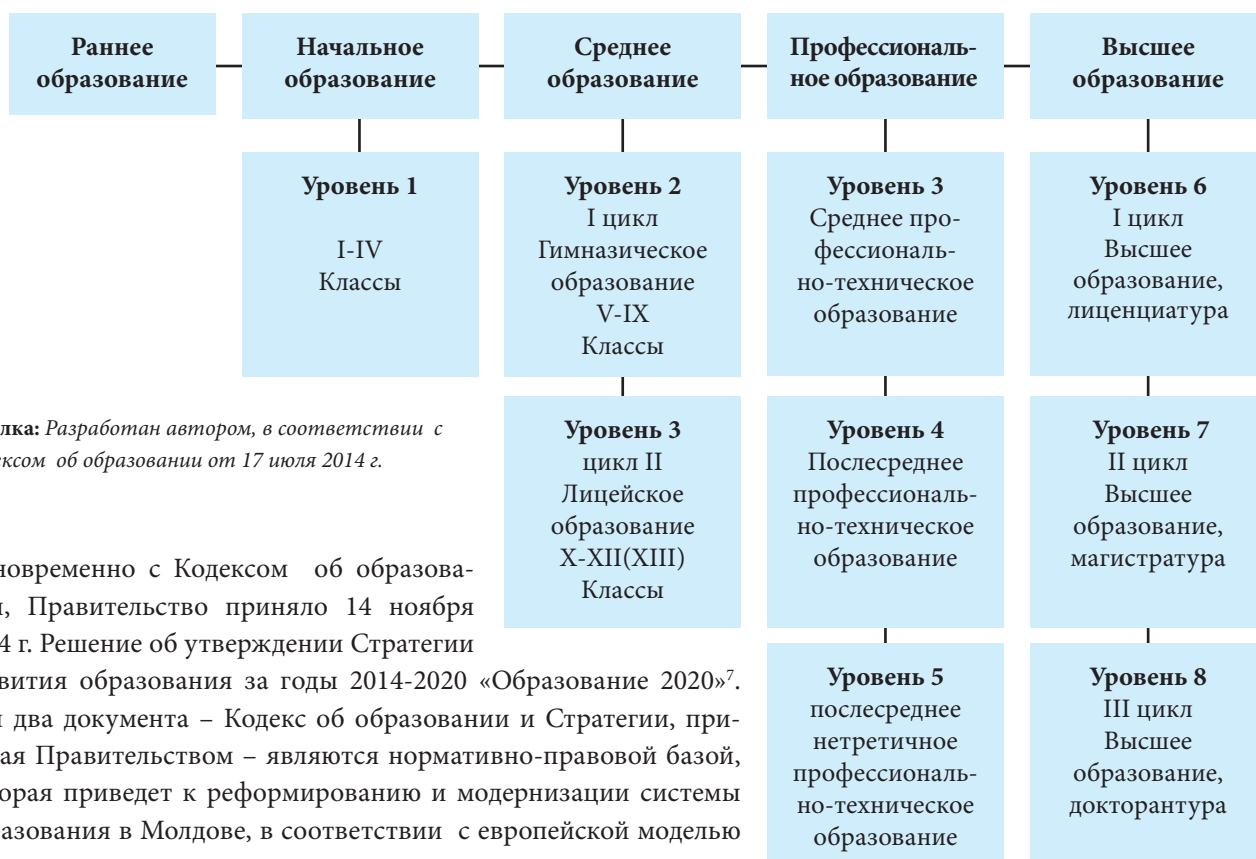
ф) **уровень 5** – послесреднее нетретичное профессионально-техническое образование;

г) **уровень 6** – высшее образование, I цикл: лиценциатура;

h) **уровень 7** – высшее образование, II цикл: магистратура;

i) **уровень 8** – высшее образование, III цикл: докторантура.

Рисунок 2. Структура системы образования Республики Молдова

Ссылка: Разработан автором, в соответствии с Кодексом об образовании от 17 июля 2014 г.

Одновременно с Кодексом об образовании, Правительство приняло 14 ноября 2014 г. Решение об утверждении Стратегии развития образования за годы 2014-2020 «Образование 2020»⁷. Эти два документа – Кодекс об образовании и Стратегии, принятая Правительством – являются нормативно-правовой базой, которая приведет к реформированию и модернизации системы образования в Молдове, в соответствии с европейской моделью образования.

⁶ Cod Nr.152 din 17.07.2014 Codul Educației al Republicii Moldova. / <http://lex.justice.md/md/355156/>

⁷ Hotărâre Nr.944 din 14.11.2014 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”. / <http://lex.justice.md/md/355156/>

2. Система образования в Приднестровском регионе Республики Молдовы

После распада Советского Союза, «нормативно-правовая» база приднестровского региона в области образования прошла через два этапа: 1) Закон 1994 г., в результате чего так называемая Приднестровская Молдавская Республика пытается сохранить советскую систему образования; 2) Закон 2003 года, который принимает стандарты в системе образования Российской Федерации.

Отмечаем, что 19 апреля 1994 года в приднестровском регионе был принят Закон „Об образовании”⁸,

который был отменен в 2002 г. В соответствии с Законом 1994 г., образовательные программы в регионе делятся на две части: общее и профессиональное образование. Система общего образования делится на дошкольное и общее образование (школа). Школа разделяется на три этапа: первичный, основной и полный средний. Среднее профессиональное образование делится на первичное, среднее, высшее и послевузовское образование. Закон 1994 г. сохранил, в целом, в приднестровском регионе советская система образования.

Рисунок 3. Система образования в приднестровском регионе

Sursa: Разработан автором, в соответствии с „законами об образовании” от 1994 г. 2003 г.

После принятия в приднестровском регионе 27 июня 2003 г., нового закона об образовании,⁹ система образования Приднестровья последовательно и методично внедряет законодательную базу в образование Российской Федерации. Несмотря на то, что до сих пор сохранилась структурная модель образования по старому закону, процесс образования в Приднестровском регионе ориентируется на систему Российской Федерации.

⁸ ВАА об Образовании. Закон. Президент Приднестровской Молдавской Республики. 19 апреля 1994 г. СЗМР 94-2. / <http://zakon-pmr.com/DetailDoc.aspx?document=36262>

⁹ Закон Приднестровской Молдавской Республики от 27 июня 2003 года № 294-3-III «Об образовании». / <http://pravo.pmr-online.com/View.aspx?id=dL3JxKI2U1%2FRCbLqjv46vw%3D%3D>

В Приднестровье, образовательные принципы, лежащие в основе политики в области образования, являются такими же, как государственные основы в области образования в Российской Федерации.

Таблица 2. Сравнительная структура содержания закона об образовании в приднестровском регионе и Российской Федерации

Закон „Приднестровской Молдавской Республики” Об образовании (редакция от 30 июля 2009 г.)	Федеральный закон „Об образовании в Российской Федерации” (редакция от 24 апреля 2008 г.)
Глава 1. Общие положения (Статьи 2-8)	Глава 1. Общие положения (Статьи 1-7)
Глава 2. Функционирование системы образования (Статьи 9-27)	Глава 2. Система образования (Статьи 8-27)
Глава 3. Управление системой образования (Статьи 28-37)	Глава 3. Управление системой образования (Статьи 28-38)
Глава 4. Экономика системы образования (Статьи 38-48)	Глава 4. Экономика системы образования (Статьи 39-49)
Глава 5. Социальные гарантии реализации прав граждан на образование (Статьи 49-55)	Глава 5. Социальные гарантии реализации прав граждан на образование (Статьи 50-56)
Глава 6. Международная деятельность в области образования (Статьи 56-58)	Глава 6. Международная деятельность в области образования (Статьи 57-58)

Ссылка: Ștefan Tiron *Învățământul în regiunea transnistreană a Republicii Moldova*. – Chișinău, 2009, p.4.

«Закон 27 июня 2003 года» об образовании претерпел много изменений и дополнений. Последнее изменения были внесены 30 ноября 2016 г.¹⁰ В 2016 г. приднестровские власти разработали проект «Об образовании», который был представлен на рассмотрение Верховного Совета приднестровского региона.¹¹

Хотя непризнанные власти Приднестровья, чрезмерно ориентированы на интеграцию в образовательную систему Российской Федерации, приняв российские государственные образовательные стандарты, отмечаем, что Тирасполь принял критерии Болонского процесса. Это было достигнуто благодаря позиции России по отношению с европейской университетской системы. В самой Российской Федерации нет четко определенной позиции по отношению к Болонскому процессу. Российские эксперты считают, что система переводных зачетных

единиц (ECTS) носит фрагментарный характер. Болонский процесс в Российской Федерации был введен на основе экспериментальной базы в 2003 году, в несколько высших учебных заведений.

Примерно такая же ситуация наблюдается в Приднестровье. Эксперименты, проведенные в университетах региона, вызвали некоторые противоречивые оценки по поводу их участия в Болонском процессе. «Реализация Болонского процесса в приднестровском регионе сталкивается с определенными проблемами. К сожалению, не были созданы институты, необходимые для внедрения Болонской системы. В нынешнем виде, системе образования не хватает гибкости и, таким образом, отмечаем, что его реализация проще в области технических наук, но практически неосуществимым в гуманитарных науках», говорит эксперт в области образования из города Каменка.¹²

¹⁰ Распоряжение Президента ПМР № 523рп «О проекте закона Приднестровской Молдавской Республики «О внесении дополнения в Закон Приднестровской Молдавской Республики «Об образовании» ...» / <http://president.gospmr.ru/ru/news/rasporuzhenie-prezidenta-pmr-no-523rp-o-proekte-zakona-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-o>

¹¹ Правительство Приднестровской Молдавской Республики. Распоряжение. О проекте закона Приднестровской Молдавской Республики «Об образовании». Проект. / http://www.minpros.info/files/obrazovanie/proect_ob_obrazovanii.pdf

¹² Educația, puncte de legătură între cele două maluri ale Nistrului. / <http://viitorul.org/newsview.php?l=ro&idc=132&id=5361&t=/STI-RI-I-EVENIMENTE-IDIS/Educatia-puncte-de-legatura-intre-cele-doua-maluri-ale-Nistrului>

3. Молдавские школы с преподаванием на латинице в Приднестровском регионе

Первые молдавские (румынские) школы в Приднестровье были основаны в 1918 г. На основе решения Конгресса учителей города Тирасполь от 27 мая 1918 г. было решено создать 25 молдавских школ. В том же периоде, помимо Ассоциации учителей, должна была быть организована Национальная молдавская секция. После создания 12 октября 1924 г. Молдавской АССР в составе Украинской ССР в Приднестровье были открыты несколько молдавских школ. Молдавский язык, который преподавался в школах приднестровского региона, основывался на разговорной речи приднестровских молдаван, с использованием кириллицы. Впоследствии, преподавание молдавского (румынского) языка на кириллице функционировало и в Молдавской ССР.

Верховный совет МССР принял 31 августа 1989 г закон о статусе языка, который вступил в силу с 1 сентября 1989. Государственным языком был назван молдавский на основе латинской графики. В период с 1990 г. по 1992 г, до начала военного конфликта на Днестре, учебный процесс осуществлялся в соответствии с программами Министерства просвещения и молодежи Республики Молдова на основе латинской графики во всех молдавских школах на левом берегу Днестра.

После Приднестровской войны со 2 марта по 21 июля 1992 г., 8 школ отстаивали своё право на румынском языке на основе латинской графики: Теоретический лицей “Луциан Блага” в Тирасполе, Теоретический лицей “Александру чел Бун” в Бендерах, Теоретический лицей “Эврика” в Рыбнице, Лицей “Штефан чел Маре” Григориополь, Лицей “Михай Еминеску” Дубоссары, Гимназия села Роги, Гимназия села Коржова, Школа-интернат Бендеры. Обучение в этих школах проводится в соответствии с учебными программами Министерства просвещения Молдовы.

С 18 августа 1994 года непризнанные приднестровские власти запретили использование латинского

алфавита в школах. Решением от 21 мая 1999 года региональные власти приказали всем школам, принадлежащим «иностранным государствам» и которые функционируют на территории приднестровского региона, школы должны были зарегистрироваться в соответствующих органах приднестровских де-факто властей и получить от них лицензию. В другом случае, школы лишались своих прав. Все 8 молдавских школ работающих в Приднестровье называются «негосударственные школы» приднестровскими властями.

В течение более чем двадцати лет деятельности, эти школы столкнулись с многочисленными ограничениями и препятствиями со стороны властей непризнанного приднестровского региона. Тираспольский режим продолжает на протяжении многих лет принимать различные меры, которые привели к ухудшению ситуации. Власти региона настаивают, чтобы все молдавские школы использовали кириллицу для обучения детей.

Несмотря на меры, принятые сепаратистскими властями для введения, так называемого молдавского языка на основе кириллицы, учителям, родителям и детям этих восьми школ удалось отстаивать свое право обучения на румынском языке латинском алфавите. Их позиция заключается в том, что обучение на кириллице чуждо румынскому языку и противоречит их интересам продолжать учёбу в Высших учебных заведениях Республики Молдова или за рубежом.

Напомним, 2004 г. был критическим для 8 молдавских школ в Приднестровье из-за решения «Верховного Совета» Приднестровья от 28 января 2004 г., которое постановило, что с нового учебного 2004-2005 г. в этом регионе больше не должны были быть школы общего образования, не подведомственные «приднестровским законам». Это означало, по сути, что деятельность молдавских школ, которые будут

следовать учебным программам Министерства образования Республики Молдова, будет запрещена.

Предлогом для их закрытия стало то, что молдавские школы с преподаванием на латинском алфавите не были зарегистрированы местными органами власти (приднестровскими). Далее, в июле 2004 г. приднестровская милиция взяла штурмом теоретический лицей «Лучиан Блага» в Тирасполе, теоретический лицей «Эврика» в Рыбнице и заняла школу для детей-сирот в Бендерах и опечатала здания. После закрытия лицея «Лучиан Блага» в Тирасполе, приднестровские власти, несмотря на протесты со стороны родителей, учителей, студентов и международного сообщества, закрыли остальные школы с преподаванием на молдавском языке на основе латинского алфавита. Этот «эпизод» с участием восьми учебных заведений известен международному общественному мнению как «школьный кризис в Приднестровье».

Верховный комиссар по делам национальных меньшинств Рольф Экеус выступил с заявлением, осудив штурм теоретического лицея «Лучиан Блага» в Тирасполе приднестровской милиции и закрытие школ с латинской графикой как политику «языковой чистки» непризнанными приднестровскими властями против молдавских школ с преподаванием на румынском языке на латинской графике в Приднестровье. Верховный комиссар ОБСЕ заявил: «принудительное закрытие молдавской школы, происходящее сегодня в Тирасполе, это не более, чем языковая чистка».¹³

Лидеры приднестровского режима проигнорировали многочисленные обращения Правительства Республики Молдова, ОБСЕ, ЕС, Совета Европы, всего международного сообщества, чтобы вновь открыть школы. Кишинев ответил 21 июля тем, что объявил о своем выходе из переговорного процесса и призвал участие США и ЕС в урегулирование конфликта.

С февраля по июлю 2005 г. представители Министерства образования Республики Молдова встретились около 9 раз с представителями Тирасполя для того, чтобы договориться о статусе школ с преподаванием на румынском языке в Приднестровье. Встречи

были организованы Миссией ОБСЕ в Молдове. На этих встречах также приняли участие представители посольств России и Украины «в их роли в качестве посредников.» По итогам встречи в сентябре, представители Приднестровья были вынуждены зарегистрировать на постоянной основе теоретические лицеи «Лучиан Блага» (Тирасполь), «Эврика» (Рыбница) и «Александру чел Бун» (Бендеры) и гимназий из Коржево. Регистрация этих учреждений состоялось 1 июля 2005 года.

Преодоление «кризиса школ» летом 2004 г. было медленным и сложным процессом. Ученики лицеев, захваченные приднестровской милицией, вернулись на учёбу в свои классы только через несколько недель. Изначально они должны были быть зачислены в школы с обучением на румынском языке в соседние населенные пункты. Таким образом, более 550 учащихся лицея «Лучиан Блага» в Тирасполе начали 2004-2005 учебный год в молдавских лицеях из Бендер, Копанка и Варница. Часть учеников лицея «Эврика» из Рыбницы обучались в лицее из Резины. Отмечаем, что 2 ноября 2004 г. в лицее села Варница учились 215 детей из теоретического лицея «Лучиан Блага» г. Тирасполь и 198 детей учились в лицее «Александру чел Бун» из Бендеры. Остальные посещали школу в селе Копанка. Преподаватели и ученики ездили ежедневно в селе Копанка на автобусе, предоставленным Районным Советом района Кэушень.¹⁴

Права детей, которые учатся в 8 школах в приднестровском регионе с румынским языком обучения на латинице нарушаются систематически и преднамеренно.¹⁵ Эти школы сталкиваются с серьезными трудностями при организации учебного процесса из-за отсутствия помещений для проведения занятий, спортивных залов, лабораторий, столовой. В некоторых школах, из-за отсутствия классов, дети учатся в три смены в неподходящих местах. Школы часто отсоединены от электрической и тепловой энергии и сетей водоснабжения. Тем не менее, местные власти получают за счёт этих школ завышенные платы за аренду, коммунальные услуги, с одной стороны, и, с другой стороны, не участвуют в их

¹³ Linguistic cleansing underway in Transnistria. – Press release of OSCE High Commissioner on National Minorities, The Hague/Chisinau, 15 July 2004.

¹⁴ Mihai Grecu, Anatol Țăranu *Politica de epurare lingvistică în Transnistria*. – Chişinău, 2005, p.38-39.

¹⁵ Biroul pentru Reintegrare

финансирование или ремонтных работ. Учебники, дидактические литература, оборудования и другого инвентаря для обеспечения деятельности этих школ облагаются пошлиной.

Проблема молдавских школ в Приднестровье, обучающихся на латинице, является одной из вопросов, присутствующих почти всегда в повестке дня всех форматов переговоров - в рабочих группах по вопросам образования, во встречах политических представителей по приднестровскому урегулированию и в формате «5+2». Европейский суд по правам

человека должен рассматривать 3 дела против Молдовы и России, на основе заявлений групп родителей, учеников и преподавателей лицеев «Александру чел Бун» в Бендер, «Эврика» в Рыбнице и «Штефан чел Маре» в Григориополь.¹⁶ Истцы утверждают, что не имеют возможность использовать здания, где они и что были запуганы приднестровским режимом, потому что они решили использовать латинский алфавит. Они также жаловались, что их дети были вынуждены учиться на искусственном языке, созданный советскими властями - молдавский язык.

¹⁶ Decizie cu privire la admisibilitatea Cererilor nr. 43370/04, 8252/05 și 18454/06 depuse de Alexei CATAN și Alții împotriva Moldovei și Rusiei.

4. Вопрос апостилирования дипломов

В Берлине 2 и 3 июня 2016 прошла встреча в формате «5+2» в рамках переговорного процесса по приднестровскому урегулированию. Встреча завершилась подписанием протокола.¹⁷ Первый пункт этого протокола относится к апостилированию приднестровских дипломов: *„по вопросу апостилирования дипломов, выдаваемых в Приднестровье, стороны договорились продолжить работу на основе рекомендаций европейских экспертов от 2014 года”*.

Проблема дипломов, среди других вопросов, которые обсуждались между сторонами в Берлине, вызвала больше споров в молдавском обществе и среди специалистов. Многие эксперты считали, что Кишинев проиграл битву в Берлине в формате «5 + 2», потому что «в основном обсуждались предложения, которые были сделаны несколько месяцев назад Российской Федерацией».¹⁸

Суть вопроса дипломов, который обсуждался в Берлине, относится только к апостилированию дипломов, выдаваемых в Приднестровье. Этот вопрос обсуждался и ранее, в 2014 году в Кишиневе. В соответствии с Протоколом, подписанным в Берлине, молдавские власти подтвердили бы, что учебные заведения, выдавшие дипломы действительно существуют в регионе. Признание или непризнание этих дипломов будет зависеть от воли учреждений за рубежом, где они будут представлены.

Перед встречей в Берлине, вопрос апостилирования дипломов был обсужден рабочей группой по вопросам образования 20 мая 2016 года, в Миссии ОБСЕ в Тирасполе.¹⁹ На этом совещании приняли участие политические представители в переговорном процессе по приднестровскому урегулированию от

Кишинева и Тирасполя, а также представители переговорного формата «5 + 2». В повестке дня заседания присутствовал и вопрос апостилирования дипломов, выдаваемые с 1992 года учебными заведениями из восточной части Молдовы. Также обсуждался проект диплома, предложенный Тирасполем, были сформулированы предложения, которые могли бы привести к консенсусу по поводу окончательной версии модели нейтрального диплома, принимая во внимание и рекомендации европейских экспертов.

Обсуждения по вопросу апостилирования дипломов были продолжены Рабочей группой по образованию в миссии ОБСЕ в Кишиневе 23 мая 2016 г. На встрече приняли участие политические представители в переговорном процессе по приднестровскому урегулированию от Кишинева и Тирасполя, а также представители формата «5 + 2». Были проведены обсуждения по идентификации и утверждению механизма апостилирования дипломов, выданных университетом имени Тараса Шевченко в Тирасполе. Большинство споров были вызваны словом «государство» в названии этого учреждения в приднестровском регионе.²⁰

В отличие от других вопросов Берлинского протокола, Правительство Молдовы готово проявить гибкость по теме апостилирования дипломов. «Мы должны заботиться о детях, живущих на левом берегу Днестра, чтобы они могли продолжить обучение за рубежом. Это нейтральный диплом, который будет апостилирован молдавскими властями и, таким образом, молодые люди смогут продолжить свое обучение в Европе. Мы еще не достигли консенсуса, но мы находимся в процессе «сказал по этому поводу премьер-министр молдавского правительства Павел Филип».²¹ Кишинев и Тирасполь не могут прийти к согласию из-за слова «государство» присутствующим в дипломы, присуждаемые университетом имени Тараса Шевченко в Тирасполе.

¹⁷ Протокол официального заседания Постоянного совещания по политическим вопросам в рамках переговорного процесса по приднестровскому урегулированию. 2-3 июня, Берлин. / <http://mid.gospmr.org/sites/default/files/styles/origi/public/image/2016/06/1-0001.jpg?itok=pb4J6BkW>

¹⁸ Carpov: Chișinăul trebuie să învețe lecția pe care a primit-o la Berlin. / <http://www.lact.ro/2016/06/23/carpov-chisinaul-trebuie-sa-invete-lectia-pe-care-a-primit-o-la-berlin/>

¹⁹ Biroul pentru Reintegrare

²⁰ Diplomele transnistrene ar putea fi recunoscute. / <http://m.noi.md/md/news/88602>

²¹ Biroul pentru Reintegrare

В миссии ОБСЕ в Бендерах 27 сентября 2016 года состоялась встреча с участием экспертов рабочей группы по вопросам образования. На этой встрече обсуждались проблемы, с которыми сталкиваются 8 молдавских школ с преподаванием на латинице в Приднестровье: условия подписания договоров аренды, тарифы на коммунальные услуги, транспорт учебных материалов и учебников. Также был обсуждён вопрос апостилирования дипломов, выданные в приднестровском регионе, и участие учеников из других школ региона на олимпиадах, организованных Министерством образования.²²

На заседании 27 сентября 2016 года, представитель Тирасполя в переговорах, Виталий Игнатъев отметил, что «к сожалению, молдавская сторона не согласилась обсуждать этот гуманитарный вопрос». Заместитель премьер-министра по вопросам реинтеграции, Георге Балан, сказал, что *«мы обсуждали проблему с обучением на латинице в Приднестровье и трудности, с которыми сталкиваются в своей деятельности. Я настаивал, чтобы избегали давления*

*на учителей и учащихся в этих школах и не чинить препятствий в осуществлении некоторых между-народных проектов в этих школах. На данный момент, приостановлена реконструкция спортивного зала в Рыбнице при финансовой поддержки ЕС и Организации Объединенных Наций».*²³

В 2016 году переговоры по приднестровскому урегулированию, связанные с образованием, породил определенные ожидания по поводу возможного соглашения между двумя сторонами. Тем не менее, очевидно, что стороны понимают решение этой проблемы по-разному. Тирасполь заинтересован только в том, чтобы заполучить от Кишинева апостилирование дипломов, выдаваемых учреждениями Приднестровья. В свою очередь, Кишинев более широко рассматривает вопрос апостилирования дипломов, связывая его с положением молдавских школ в Приднестровье. Молдавские власти хотят получить гарантии от властей непризнанного режима, что права детей, обучающихся в 8 молдавских школах на латинице, не будут нарушаться.

²¹ Biroul pentru Reintegrare

²³ Tiraspolul vrea cedări de la Chişinău, dar îşi antrenează armata pe Nistru. / <http://www.deschide.md/ro/stiri/politic/1828/Tiraspolul-vrea-ced%C4%83ri-de-la-Chi%C8%99in%C4%83u-dar-%C3%AE%C8%99i-antreneaz%C4%83-armata-pe-Nistru.htm>

Выводы и рекомендации

Системы образования Республики Молдовы и Приднестровья начали своё строительство с советской системы образования. Траектория развития двух систем образования - Республики Молдова и приднестровского региона - существенно отличается. При построении системы образования, Кишинев предпочел пойти, при определенных трудностях, по пути построения системы образования по европейской модели. В Приднестровье развитие системы образования прошла через два этапа. На первом, в 90-е сохранилась советская система образования. На втором этапе, с 2003 года начался процесс полного заимствования системы образования Российской Федерации.

Участие Приднестровья в Болонском процессе, по российской модели, является основной точкой контакта между двумя образовательными системами по обе стороны реки. Присоединение приднестровского региона к европейской системе образования может стать фактором сближения двух берегов

Днестра в области образования, аналогично участию Приднестровья в Углубленной и всеобъемлющей зоне свободной торговли между Молдовой и Европейским Союзом.

Конечно, европейские стандарты, будут внедрены в приднестровском регионе посредством Кишинева. В некоторых областях, таких как точные науки и медицина, не должно возникнуть много несогласий между Кишиневом и Тирасполем. Больше трудностей присутствуют в вопросах истории и языка.

Отдельной, чувствительной темой, является вопрос деятельности 8 школ с преподаванием на латинице в Приднестровье. Помимо аспектов образования, вопрос функционирования 8 школ является также гуманитарной проблемой, с серьезными нарушениями прав человека. Молдавские власти должны сделать все возможное, чтобы не допустить ограничения со стороны непризнанных властей по вопросу права выбора языка обучения в приднестровском регионе.

ССЫЛКИ

a) Статьи и монографии

1. Bârdan Veaceslav *Explorarea beneficiilor și oportunităților Procesului de la Bologna pentru promovarea proiectelor comune în domeniul educației între ambele maluri ale Nistrului*. – Chișinău, 2013.
2. Bucos Tatiana *Cadrul normativ-juridic de funcționare a sistemului educațional din Republica Moldova, abordat prin prisma potențialului economic*. // Revista/Journal „ECONOMICA” nr. 1 (83) 2013.
3. Călugăreanu Vitalie *Drepturile omului în regiunea transnistreană a Moldovei. Opinia jurnalistului*. – Chișinău, 2014.
4. Ciurea Corneliu, Berbeca Veaceslav, Lipcean Sergiu, Gurin Marin *Sistemul de învățământ superior din Republica Moldova în contextul Procesului Bologna: 2005-2011*. – Chișinău, 2012.
5. *Educația în Republica Moldova. Publicație statistică 2011/2012*. – Chișinău, 2012.
6. Grecu Mihai, Țăranu Anatol *Politica de epurare lingvistică în Transnistria*. – Chișinău, 2005.
7. Otter Thomas, Barbaroșie Arcadie, Gremalschi Anatol *Educația și dezvoltarea umană: provocări curente și de perspectivă*. Document de politici. PNUD Moldova. – Chișinău, 2010.
8. Secrieru Daniela *Integrarea sistemului educațional din Republica Moldova în spațiul european*. – Chișinău, 2007.
9. *Școlile cu predare în grafia latină, administrate de Moldova, în Transnistria. Istoric, situație actuală, analiza și recomandări*. Raport OSCE, noiembrie 2012.
10. Tiron Ștefan *Învățământul în regiunea transnistreană a Republicii Moldova*. – Chișinău, 2009.

b) Документы и нормативные акты

11. HOTĂRÎRE Nr. 337 din 15.12.1994 cu privire la *Concepția dezvoltării învățământului în Republica Moldova și la formarea Consiliului coordonator pentru desfășurarea reformei învățământului*.
12. Decizie cu privire la admisibilitatea Cererilor nr. 43370/04, 8252/05 și 18454/06 depuse de Alexei CATAN și Alții împotriva Moldovei și Rusiei.
13. LEGE Nr. 547 din 21.07.1995 *învățământului*.
14. HOTĂRÎRE Nr.863 din 16.08.2005 cu privire la aprobarea *Programului de modernizare a sistemului educațional în Republica Moldova*.
15. Cod Nr.152 din 17.07.2014 Codul Educației al Republicii Moldova. / <http://lex.justice.md/md/355156/>
16. Hotărîre Nr.944 din 14.11.2014 cu privire la aprobarea *Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”*.
17. Informație despre școlile moldovenești din regiunea transnistreană. 21.09.2016. / Biroul pentru reintegrare.
18. Linguistic cleansing underway in Transdnistria. Press release of OSCE High Commissioner on National Minorities, The Hague/Chisinau, 15 July 2004.
19. ВАА об Образовании. Закон. Президент Приднестровской Молдавской Республики. 19 апреля 1994 г. СЗМР 94-2.
20. Закон Приднестровской Молдавской Республики от 27 июня 2003 года № 294-3-III «Об образовании».
21. Распоряжение Президента ПМР № 523рп «О проекте закона Приднестровской Молдавской Республики «О внесении дополнения в Закон Приднестровской Молдавской Республики «Об образовании» ...».
22. Правительство Приднестровской Молдавской Республики. Распоряжение. О проекте закона Приднестровской Молдавской Республики «Об образовании». Проект.
23. Протокол официального заседания Постоянного совещания по политическим вопросам в рамках переговорного процесса по приднестровскому урегулированию. 2-3 июня, Берлин.

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiativă publică, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reunește tineri intelectuali, preocupați de succesul tranziției spre economia de piață și societatea deschisă în Republica Moldova.

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

